

KAITSE KODU!

5. aprill 1930

NR. 14

Hind 20 senti

Tänases numbris:

- Kaanepilt: A. Jansen: Mufu randlased.
R. L.: Pealikute täienduskursus Türi.
— Mälestussambad vabadussõja kangelasile.
— Ägedaim kaitselafing.
E. Diskel: Kääriv India ja passiivne võitleja Gandhi.
A. Tõnurist. Vasavere nõmmel.
— Male.

Suitsetage
PABEROSSE

MANON
Stella
Laferrme
Stella
Diva

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

The advertisement features a central illustration of several cigarette packs. One pack is open, showing the cigarettes inside. The packs are labeled with brand names: 'MANON', 'Stella', 'Laferrme', 'Stella', and 'Diva'. The 'Laferrme' brand is accompanied by a large, stylized letter 'L' logo. The prices for each brand are listed to the right of the packs.

ÜKSIK
NUMBER
20 SENTI

ILMUB
1 KORD
NÄDALAS

6. AASTA KÄIK N: 14
KAITSE KODU!

S. BLASTRIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tänn. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kōnetunnid igal āripāeval kella 10—12 e. l. Kaastōō arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunōudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata kāsikirju alal ei hoita.

5. APRILL 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: kol.-ltn. A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÕERD.

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. KUULUTUSTE HINNAD: 1 lehekülj tekstis ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Admiral Juhan Pitka kodumaal

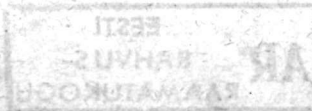
Kaitseliidu ja soomusrongide looja, meie vabadussōja suurem vāejuht ning merejōudude juhataja admiral Juhan Pitka jõudis lāinud neljapāeval Tallinna.

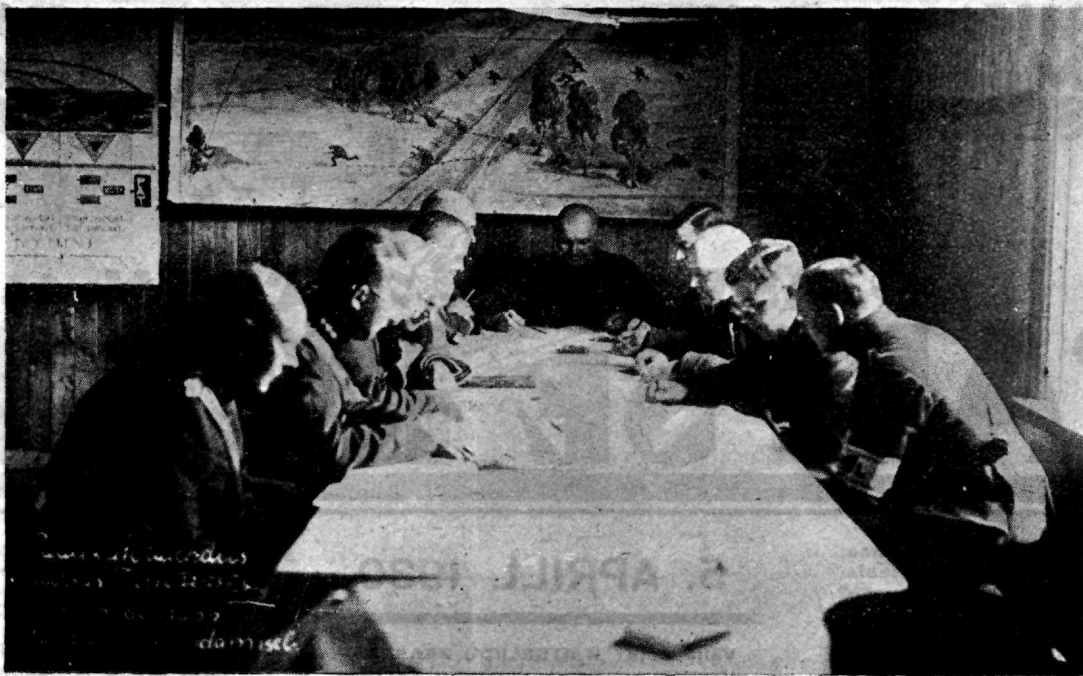
Tema saabumise kodumaale peale pikki āraolekuaastaid vōt-
fis kogu Eesti kaitseliitlaspere vastu suure rōõmutundega, olles õnnelik, et ta vōib kaugelt maalt tulnud suurele eesli mehele üles nāidata osagi seda tānumeelt, mis ta on āra teeninud meie kodumaa rasketel katsumispāevadel Eesti riigile üles nāidatud ennastsalgava õvprimeelsuse kaudu.

Vāhe on Eesti riikluse ajaloo neid nimesid, missuguseid meie vōiksime kõrvutada Juhan Pitka omaga, sest tema teened Eesti riikliku iseseisvuse kindlustamisel on arvatamatult suured.

Seepärast tunneb iga tōsine isamaalane rōõmu admiral Juhan Pitka kodumaale saabumisest.

Admiral Juhan Pitka, Eesti kaitseliitlaspere ütleb Teile
tere tulemast!

Grupp pealikuid olukorraga tutvumas enne maastikule minekut.

PEALIKUTE TÄIENDUSKURSUS TÜRIL

22. ja 23. märts kujunesid Türi kaitseliidu elus suurpäevadeks. Nimelt korraldas neil päevil kaitseliidu peastaap Türi pealikute täienduskursuse.

See kursus korraldati peamiselt kahel põhjusel. Esiteks on möödapääsmatult vajaline, et aastas vähemalt kord allüksuste pealikud koguneksid kokku ja tulleksid meele enda kui juhi kohustusi ja tegevust taktikalise väljaõppe alal. Teine põhjus oli juba kitsama huvilisem. Nimelt on kavatsusel käesoleval aastal korraldada suurem kaitseliidu manööver Türi rajoonis ja täienduskursusele kutsuti peamiselt neid pealikuid, kelle osavõtt eelseisvast manöövrist on tõenäoline. Sellega oli kursus nähtud ette ka manöövri juhtide ettevalmistuseks taktikalisel alal.

Vastavalt eelpool nimetatud ülesandeile koostati ka kursuse õppekava. Peamine rõhk pandi just pealikute kui juhtide taktikalisele väljaõppele. Sellele kulutati ka lõviosa ajast. Peale taktikalise väljaõppe oli ainult kolm teisesisulist ettekannet: peastaabi ülema k. t. kolleitn. A. B a l d e r refereeris kaitseliidust ja selle ülesandeist meie riiklikus elus, J ä r v a maleva pealik major K. P r e i s b e r g pidas loengu pealikute ülesandest ja kohustest ning peastaabi relvatehnik N. M i r t tutvustas pealikuid nende kohustustega ja tööga relvade hoolekande ja korrashoiu alal.

Taktikalised õppused korraldati täies ulatuses uuel alusel, milline võeti tarvitusele juba möödunud aasta sügisel. Kui varemil pealikute kursusel, lendkoolides jne. juhtidena tegutsesid mõned üksikud, kuna enam

toimis ainult lihtsate käsutäitjatena, siis nüüd näidatakse igale pealikule kätte ta õige koht ja tegevusala ning teda drillitakse peamiselt tema ametkoha järele ettenähtud tegevuses ja toiminguis. See on ka täiesti õigustatud. Senised kogemused näitasid, et pealikud kui käsutäitjad reavõitlejad tegutsevad laitmatult, kuid neile usaldatud üksuse juhina suudavad ainult vähesed end panna maksma.

Türile kogunenud pealikud liigitati nelja liiki. Esimesse liiki viidi pealikud, kellele ette nähtud tegevumine pataljoni juhtidena, teise liiki — kompaniide pealikud, kolmandasse — rühma- ja neljandasse — jaopealikud. Vastavalt kutsule nähti ette ka õppetöö.

Pidades silmas kursuste lühikest kestvust võetakse läbi lahingutegevusest ainult kaks episoodi: esimesel päeval kaitse ja teisel — pealetung, kusjuures õpilasi tutvustatakse ettenähtud ülesande piirides ka julgestusega ja luuretegevusega.

Õppetöö üldkäik oli mõlematel päevadel üldjoontes järgmine: kõigile õpilasele kirjalikult väljaantud olukorra ja maleva pealikult saadud käsu põhjal kõik pataljoni pealikute grupi õpilased annavad oma käsud ja korraldused kaitseks või pealetungiks. Pataljoni pealikult saadud käsu põhjal algavad oma tegevust kompaniide pealikud ja annavad käsu rühmapealikele, viimased jälle omakorda jaopealikele. Peale oma otsekoheste ülesannete pealikud tutvuvad veel järgmise kõrgema ja madalama pealiku tegevusega, esimese omaga üldjoontes ja teise omaga — detailselt.

Et kõrgemalt pealikult käsu ootamine oleks olnud liiga aegakulutav ja seetõttu kursuse kestvust tunduvalt pikendanud, seati need käsud juba varem kursuse juhatuse poolt kokku ja anti enne õppuse algust vastavate gruppide meeskondadele kätte.

Kummagi õppus algas olukorraga tutvumisega ja olukorras ning kõrgema pealiku käsus antud andmete kandmisega kaardile. Sellele järgnes orienteerumine maastikul (silmaaringi ülevaade), siis üksikasjaline olukorra hindamine — ja sellest kujunes välja juhi otsus. Peamist rõhku pandi ja tähelepanu juhitigi juhi otsuse väljendusele käsus ja korraldusis kui nõrgemale alale kaitseliidu pealike taktikalises tegevuses.

Iga ülesanne tuli õpilastel lahendada iseseisvalt, ja kui nende otsus juba oli tehtud, võeti see üldisele arutusele, millele järgnes normaalne lahenduse leidmine.

See oleks kõige üldisemais joonis õppetöö sisu.

Kui võrastav see ka paistaks, nõuab niisuguste kursuste korraldamine äärmiselt põhjalikku ja laialdast ettevalmistustööd. Peale õppetegevuse nõuab suurt hoolt ja muret ka majandusliku külje korraldamine.

Kuid hea tahtmise ja õige tööjaotuse juures saadakse üle suurimaistki raskusist. Seda tõendab hiilgavalt Türiil väga hästi kordaläinud kursus.

Õppetöö juhtimise võttis enda peale k.-l. peastaap, kellele abiks komandeeriti kõik Järva maleva instruktorid ja Sakalamaa ning Harju malevaist kummastki üks instruktor. Peale selle ilmus kursusele veel Lääne malevast kaks instruktorit õppetööga tutvumise otstarbel, kuid ootamatult suure õpilaste arvu tõttu tuli ka need täies ulatuses rakendada tööle.

Türi pealike kursusest osaõõtjad.

Majandusliku asjaajamise võttis täies ulatuses enda peale Türi malevkonna pealik lipnik H. Viirman.

Ettevalmistustööd algasid peale täie hooga juba 20. märtsil, s. o. kaks päeva enne kursuste algust.

Õppejõud viibivad hommikust hilislõunani maastikul. Uuritakse ja kaalutakse iga sammu, kus ja kuidas õppus paremini läbi viia. Alaliste rännakute järele Saatri kõrgendikele kulub pähe iga kungas, kivi ja põõsas. Jõudes koju algab töökavade ja käskude kokkuseadmine ning nende paljundamine õpilasile laiali jagamiseks. Lõppeks veel väike konspekt õpetaja enda tarvis. Tööd on rohkesti ja seda tehakse innukalt. Pikema toimega mehed saavad oma tööga hädavaevalt valmis magamaminekutunniks.

Samuti on kibedasti ametis ka „majandusmehed ja -naised“. Tühjast kinoruumist teha mugav kodu, valmistada kehakinnitust meestele, keda võib tulla 50, 60... võib tulla isegi terve 100 — see on tükk tõsist tööd.

Laupäev, 22. märts, kell 08.30.

„Kell 08.30 õpilaste kogunemine õppesaali, kell 09.00 kursuse algus“, sõnab päevakord.

24 meest.

Kas tõesti elumiste päevade lörts, tormid ja pori põhjustavad selle ilusa ettevõtte nurjamineku?

Sünge näoga käib „peremees“ ringi.

Minutid venivad.

Kõik tormavad aknale: tuleb terve kolonn pealikuid maleva pealikega eesotsas. 100% on juures. Mõne minuti pärast teine, siis kolmas kolonn... Peale selle veel ükshaaval „tilkumine“.

Akadeemilise veerandi hilinemisega avatakse kursus 74 õpilasele ja kolonel A. Balder algab oma loengut

Türi pealikute õppustelt,

kus meestele raske õppepäeva lõpul naiskodukaitse poolt valmistatud kotlettide lõhn ninna tungis.

kaitselahingust. Loengu lõpuks tõuseb kursuslaste arv 97 mehele.

Veel gruppidesse jagamine ja maastikule. Üllatavalt suur osavõtjate arv paisutab 10-mehelistena ettenähtud grupid jao- ja rühmapealikute juures peaaegu poole suuremaiks.

See ei langeta õpetajate meeleolu. Rõõmsa meele ja vaimustusega haaratakse härjal sarvist kinni.

„Täna kell kümme rohelised vallutasid Paide... nende pataljonile on antud käsk kella 16.00 vallutada Türi linn ja teedesõlm. Türi malevkonnast moodustatud pataljon peab kaitsela asuma Alliku as. ja Saatre küla juonele ja Türi oma käes pidama, kuni maleva pealik organiseerib vastupealetungi,“ kõlab olukord.

Ligi neli tundi töötavad pealikud täie tõsidusega maastikul ja ülesanne lahendatakse õnnelikult: Türi on kaitsitud.

Väsinutena ja näljastena jõutakse koju tagasi, kus ees ootab Türi naiskodukaitse poolt mõnusalt kaetud lõunalaud. Ei ole aega hingetõmbamiseks. Lõunalaud koristatud, algavad loengud.

Kibeda töö tähe all möödub esimene päev. Olgugi et paljud on väsinud pikast teekonnast ja raskest tööst, minnakse ühemeelselt õhtul kohaliku naiskodukaitse jaoskonna poolt korraldatud peoõhtule. Erilise poolehoidu osaliseks saavad seal naiste võimlemine ja rahvantsud. Ülevas meeleolus möödub pidu. Ei ole aega pillerkaaritamiseks: tarvis minna puhkama, sest pühapäevane tööpäev ei ole kergem eelmisest.

Juba kell 08.30 algab töö kol. A. Balderi loenguga pealetungilahingust, millist hästi illustreerivad suuremõdulised skeemid ja pildid. Siis uuesti maastikule.

„Roheliste pealetung rauges Saatre ja Loti kõrgendikel. Türi jõudis k.-l. Rapla pataljon, kes algab

pealetungi Paide suunas, et see linn vallutada õhtupoolikuks...“

Uus rühkimine Saatre suunas, kuid seekord pealetungi kavatsustega. Mõnetunnilise visa töö järele leitakse abinõud ja viisid, kuidas vallutada Saatre ja Loti kõrgendikud ja teised „võtmed“, millega oli vastase poolt suletud Paide tee.

Õppetöö lõpeb maleva pealiku major Preisbergi ettekandega allüksuste pealikute tööst ja tegevusest, nagu see peaks olema meie kaitseliidus. Sel alal on tehtud juba palju, kuid tükk tusedat tööd on veel teha, et pealik täiel määral vääriks oma nime.

Ülev meeleolu valitseb ühisel „laiendatud“ lõpplõunasöögil. Tuju tõuseb, kuid mitte topsi najal. Tehtud töö, ühistunde vaimustab mehi. Pereisa, malevkonna pealik H. Viirman, tänab töötegijaid ja tervitab soojalt võõrsilt tulnud külalisi.

Kursuste juhataja kol.-lt. A. Balder võib tõendada, et juhatajate poolt viiakse kaasa kõige kaunimad muljed. „Kui oleks võõrastele näidata kõige kaunimat Eestis, siis viiksin nad kõrgele mäele ja näitaksin ühele poole — kaitseliit, teisele — naiskodukaitse: see on kõige ilusam ja kaunim meie kallil isamaal...“

Maleva propagandapealik hr. Rõuk tuletab meele hingelist sidet, mis ühendab Eesti parimate poegade koondust ja kinnitab kaitseliitlaste töotust olla valvel. Meeleolurikas kõne lõpeb ühise lauluga „Eestimaa, mu isamaa...“

Vahepeal jagatakse välja laskemärke. Üldise aplausi kutsuvad välja juhtivate pealikute rinna dekoreerimine kõrgeklassiliste laskemärkidega.

Siis võtab sõna Türi jaoskonna esinaine prl. Estenthal. Tema kinnitus, et naiste suurim ja kauneim ülesanne on aidata mehi nende kodukaitse töös, kutsuvad esile vaimustatud meeleavalduse.

Meeleolurikka lõppkõne peab malevkonna pealiku abi hr. Mikelsaar.

„Hallpead ja noored, emad ja neiud on koondunud kodukaitse ringi. Kodanik tahab riiklikus elus kindlat alust ja see alus on — kaitseliit... Jäägu virisemine, mure ei murra meest. Aastatuhande kannatanud esivanemad jäägu meile eeskujuks...“

Lõpuks saadetakse ülempealikule kindral Roskale ühine telegramm: „Eestimaa, su mehemeel pole kadund veel“ — ja kiiresti rongidele.

Türi kursus on õnnestunud. Tõsisel tööl ja heas meeleolus möödusid need kaks lühikest päeva 121 õpilasel.

Kui küsida, millest on tingitud säärane hea kordaminek, siis võib siin olla ainult üks vastus: kõik, kes tööle kutsutud, täitsid oma osa eeskujulikult. Kõik töötasid täie hoole ja andumusega.

Eriti kauaks jääb meele Türi naiskodukaitse jaoskonna hästi korraldatud ja distsiplineeritud tegevus kursuse majandusliku külje korraldamise alal.

R. L.

Laiuse mälestussammas.

MÄLESTUSMÄRKE VABADUSSÕJA KANGELASILE

TEIE SURITE, ET MEIE VÕIKSIME ELADA
AU NEILE, KES VABASTASID KODUMAA

Heroilisema ajajärguna eestlaste ajaloos jääb kindlasti püsima vabadussõda, mille läbi jõudsimise ammuigatsetud riikliku iseseisvuseni. Võib-olla ei oska kaasaegsed sellele ajajärgule anda väärilist hinnangut, kuid tulevastele põlvedele on see kangelaste ja kangelaslikkuse hiilgeaeg kahtlemata suurimaks imetluse ja võltsimatu patriotismi objektiks.

Pole kaugeltki küllalt, kui vabadussõjast ja ta kangelasist kirjutatakse kuivades ajalooraamatutes. Paber kolletub ruttu ajahamba närimisel, tolmunud raamatut pole suurt isu otsida kustki kapist või riulilt.

Vabadussõda oma kangelastega peab seisma meie silmis igapäevases elus väljas liikudes, et me ikka ja alati võiksime võtta mütsi maha nende meeste ees, kes ei keeldunud toomast isamaa altarile oma elu, enamail juhtudel noort, lootustäratavat...

Neil põhimõtetel asuti kohe pärast vabadussõja lõppu püstitama mälestussambaid vabadussõjas langenud kangelasile. Iga linn, maakond ja kihelkond tahtis püstitada väärika mälestise oma primaile poegadele.

Tulevased põlved peavad lugema nende nimesid kivisse raiutuna ja pronksi valatuna, sest mineraalid ja metallid suudavad püsida kauem igaveses ainete vahetamise keerises.

Nii on kümne aasta jooksul kerkinud rohkesti mälestussambaid vabadussõja kangelasile. Kuigi meie maa on väike ja sündmused kõlavad piirist piirini,

ei ole igal kodanikul kindlasti teada, kus ja millal avati need mälestisehised, milles nii selgesti väljendub eestlaste ikka tervenevam ja suurenevam rahvustunne. Käesoleva kirjutise ülesandeks on anda kitsastes raamides ülevaade seni avatud mälestussambaist, milleks on allikana kasutatud 1928. aastal „Looduse“ kirjastusel E. Ahase kokkuseatud raamatut „Vabadussõja kangelaste mälestussambad“.

Soome vabatahtlikkude mälestussammas

Pidulik avamine sündis 27. mail 1923. aastal. Ta kujutab 4 meetri kõrgust punasest graniidist raiutud kiviprismat, mille otsas on vabadusrist. Sammas läks maksma 103.600 Soome marka ja valmistati arhitekt J. S. Sireni ja kujur Into Saxelini poolt nende oma kavandi järele. Samba eiküljel on järgmised eesti-, soome- ja rootsikeelsed tekstid:

„1919 Vabadussõja võitlusvendadele Eesti“

ja

„Vägitöö kaunis jääb hiilgama veerevate
aegade voolus“.

Samba tagaküljel 16 langenud vabatahtliku nimed, kolmandal küljel vikinglaevade reljeefid ja neljandal küljel kahe lipu ja ratsariütlite reljeefkujud. Asub sammas Helsingi kesklinnas, kirikupuistikus, 31 Soome vabatahtliku ühishaua.

Narva mälestussammas

Avati 29. septembril 1921. a. Valmistatud raudbetoonist kujur Melniku kavandi järele. Kujutab lihtsat nelinurkset postamenti, millele asetatud leinasteeni meeletuletav rühmskulptuur. Tahvlil pealkiri: „Eesti Vabadussõjas 1918.—1920. Narva väerinnal langenud vapratele kodumaa kaitsjatele tänulik Narva. September 1921 . . .“ Sammas läks maksma 550.000 marka.

Lõuna-Eesti vabastajate mälestussammas

Avati 17. oktoobril 1926. a. Tartus. Kujutab viisnurkset ligi 10 meetri kõrgust obeliski viie nurksambaga. Obeliski tipus on vabadusrist. Selle sees punaseist pärlest võidupärg, mida tähtpäevil elektriga valgustatakse. Obeliski esiküljel on pronksplaat pealkirjaga: „Pühendatud 1918—1920 Vabadussõjas Tartu-, Valga-, Viljandi-, Võru-, Setumaa ja Pihkva lahinguväljadel langenud Lõuna-Eesti vabastajatele“.

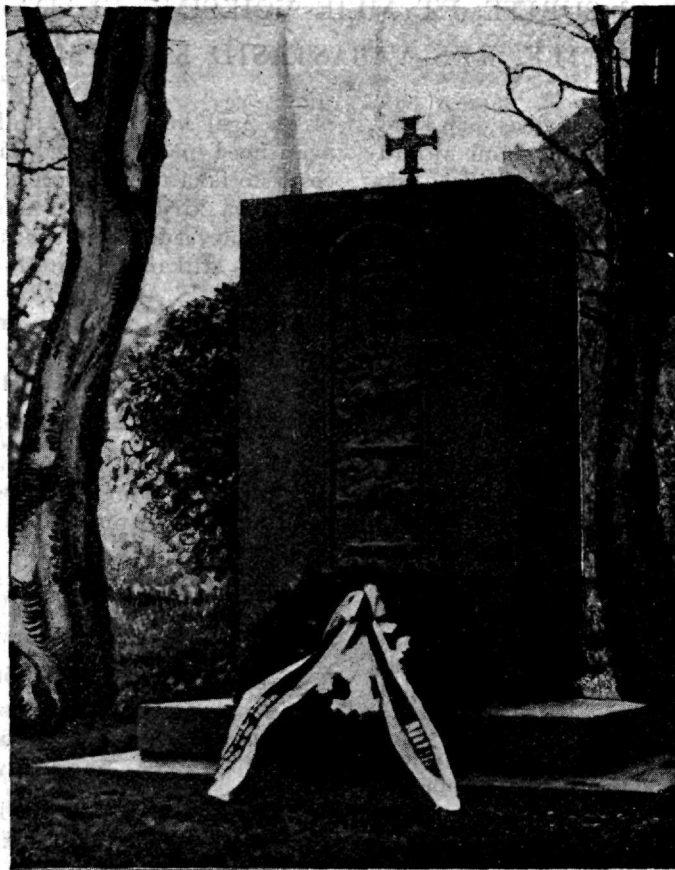
Obeliski viis külge tähendavad Lõuna-Eesti viit lahinguvälja ja viis nurksammast — linnu, mille vabastamisel sõdurid langenud. Sammas asub Tartu garnisoni kalmistul, Peetri kirikust kilomeetri kaugusel. Läks maksma 267.195 marka. Kavandi autoriks oli kolonel Pinding, kelle idee kapten Sobolev vormis mudeliks.

Valga mälestussammas

Kavandi ja kuju valmistas prof. Adamson. Alus tsemendist, kuju pronksist. Kujutab 4,5 mtr. kõrgusel massiivsel alusel seisvat sõdurit, kes lippu kõrgel hoides tuleb tagasi vabadussõjast. Esiküljel pealkiri:

„Ja puhugu vastu sull' surmatuul ja lennaku vastu sull' surmakuul, sa unustad vaeva ja hoole ning tõttad isamaa poole!“

Tagaküljel pronksreljeef Paju lahingust leitn. Kuperjanovi juhatusel. Sammas läks maksma 892.654 marka. Avati 11. oktoobril 1925. a.

Eesti vabadussõjas langenud Soome vabatahtlike mälestussammas Helsingis.

Peale selle on Valgas Priimetsa kalmistul püstitatud langenud sõdurite haudadel mälestussammas punakashallist kodumaa graniidist 154 langenu nimega.

Narva-Jõesuu kangelaste ausammas

Kujutab kaljut, millel seisab sõdur lipu ja kilbiga. Sõduri vaade on pöördud merele, kuna sealt poolt on alati vaenlane Narva-Jõesuule lähenenud. 8,50 meetri kõrgune ausammas, mis läks maksma 1.500.000 marka, valmistati prof. Adamsoni kavandi järele. Samba esiküljel on aastaarv „1918—1920“ ja keskel lahingusteeni kujutatav pronksreljeef. Ausammas avati 24. juunil 1926. a.

Peale selle on Narva-Jõesuus püstitatud langenud sõdurite ühishauale mälestussammas, valmistatud samuti prof. Adamsoni kavandi järele.

Sakalamaa sõdurite mälestussammas

Avati Viljandis 19. septembril 1926. a. Kujutab 4 meetri kõrgust neljakandilist astmelist tüvipüramiidi, millel kaks pronksist sõduri kuju. Üks sõdureist hoiab püsti seistes mõõka ja lippu, teine lamab maas. Sõdureid

kandva samba ees on pronksist noore naise kuju lapsega. Sambal tekstid: „1918.—1920. Eesti vabaduse eest langenule“.

„Kutsu, ma tulen ka hauast, kui vajad mu abi, kodumaa!“

„Nende mure muljutused, nende piina pigistused kostku meile kustumata“ ja „Eestimaa, su mehe meel pole mitte surnud veel“.

Sammas valmistati prof. Adamsoni poolt ja maksis 1.200.000 marka.

Pärnu mälestussammas

Mälestusmärk kujutab tsementbetoonist nelinurkset tüvipüramiidi kujulist kumera laega sammast, millel stiliseeritud pronksist vabadusrist. Esiküljel pronksreljeef: kahuri ratta juures maas raskesti haavatud sõdur, kes

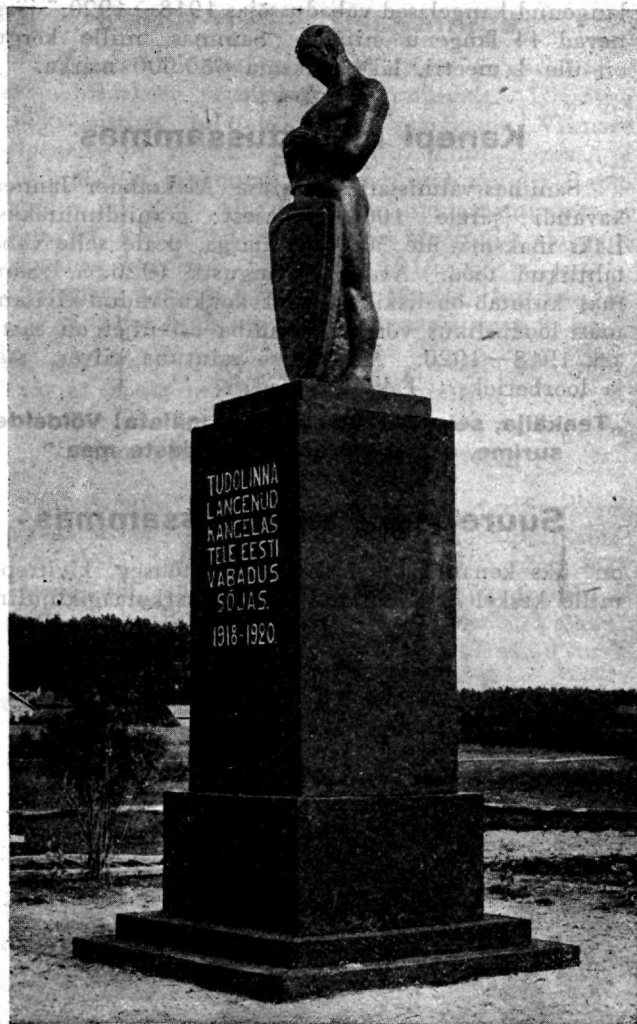
Pärnu mälestussammas.

suudleb riigilippu. Tema pea kohal kaitseingel võidupärja ja palmioksaga. Kahuri all teine langenud sõdur. Samba külgedel madudega võitlevad kotkad. Tagaküljel sügav pronksreljeef: leinaja lesk kahe lapsega kabeli lävel. Samba nurkadel malmist kahuritorud müriskudega.

Mälestussammas valmistati prof. Adamsoni kavandi järel ja läks maksma 1.000.000 marka. Avati 16. juulil 1922. a.

Võnnu mälestussammas

Püstitatud Võnnu lähedal, Vetslauske vallas, 13 tundmatuks jäänud Eesti sõduri ühishauale kellegi läti talumehe algatusel, kes ise ka kavandi valmistanud ja samba välja raiunud. Sammas kujutab 4 meetri kõrgust soklile asetatud graniitobeliski. Sambal on lätikeelsed pealkirjad: „Astusite tuleriidale, töite vabaduse!“ ja „Latvija vabastajaile 1919. a. võitlustes langenud Eesti sõduritele“. Avati 8. augustil 1923. a.

Tudulinna mälestussammas.

Ratsarügemendi mälestussammas

Avati Tartus 6. juulil 1924. a. 2-astmelisel hobuserauakujulisel alusel seisev obelisk, mille otsas rist. Esiküljel suur vabadusrist, lahtiste tiibadega kotkaga keskel — rügemendi märk. Sammas asub Lembitu kasarmute juures ja püstitati ratsarügemendi poolt kapten Krammi kavandi järel.

Kursi mälestussammas

Valmistati kujur V. Melniku kavandi järel, avati 26. septembril 1926. a. Sammas kujutab kolmel astmel seisvat obeliskitaolist graniitalust, mille otsas seisab vahtpidav partisan. Esiküljel kogukas pronksreljeef, vabadusrist ja samasuguste tähtedega salm: „Eestlaste vana kuldne oma maa, jää vabaks sa, jää seisma sa! Truu Eesti käsi valvab, kaitseb sind, vaenlaste vastu seisab rind, jää vabaks sa, jää seisma sa!“

Tagumisel küljel pronksist surnupealuu — partisanide märk, selle all tekst: „Kursi kihelkonna

langenud kangelased vabadussõjas 1918—1920,“ järgnevad 44 langenu nimed. Sammas, mille kõrgus on üle 4 meetri, läks maksma 550.000 marka.

Kanepi mälestussammas

Sammas valmistati kiviraiuja Aleksander Jannese kavandi järele 1000-puudasest graniidimürakast. Läks maksma üle 300.000 marga, peale selle vabatahtlikud tööd. Avati 15. augustil 1926. a. Sammas kujutab obeliskikujuliselt kokkupandud kivisammast looduslikus vormis. Samba esiküljel on aastaarv 1918—1920. All kivisse raiutuna kiiver, täak ja loorberioks. Tahvlil sõnad:

„Teekäija, seisatad sa siin, siis mäleta! Võideldes surime, et vabaks jääks eestlaste maa!“

Suure-Jaani mälestussammas

on üks kenamaist: Nelinurkselt tõusev kivitrepp, mille keskele on asetatud kõrge, sarkofaagikujuline

postament. Sellel asub surmavalt haavatud Lembitu kuju, kelle käsi tuleviku võidu ennustuses veel surres tõstab mõõka. Pronksist Lembitu kuju valmistas prof. A. Adamson Itaalias. Sammas maksis 622.558 marka.

Kivisse raiutuna on samba esiküljel: „Lembit + 1217“. All „1918—1920“. Vasakul küljel:

„Nende mure muljutused, nende piina pigistused kostku meile kustumata“. Paremäl küljel: „Eestimaa, su mehemeel pole mitte surnud veel!“ Tagaküljel: „Eesti vabaduse eest võitlejaile Suure-Jaani kihelkond“.

Kullamaa mälestussammas

Avati 11. juulil 1926. a. Kujutab kolmeastmelisele alusele järkude viisi kombineeritud neljakandilist kiviposti, mille otsas kivist vabadusrist. Esiküljel tekst:

„Langenulle Eesti vabaduse eest tänulik Kullamaa“ ja „Su üle Jumal valvaku, mu armas Isamaa“.

Åksi mälestussammas.

Lütganuse mälestussammas.

Tagaküljel 18 langenu nimed. Samba kõrgus 4,27 mtr. Läks maksma 200.000 marka. Valmistatud Saaremaa dolomiidist.

Kadrina mälestussammas

Kujutab ligi 10 meetri kõrgust kaljut, mille esi- ja tagaküljel betoonist valatuna moodustavad altarid. Sambal leidub rohkesti tahvleid piiblisalmidega ja tähtpäevadega Eesti ajaloo. Avati pidulikult 15. augustil 1926. a. Läks maksma 341.441 marka.

Põltsamaa mälestussammas

Valmistati kujur Melniku kavandi järele, läks maksma 400.000 marka. Kujutab Saaremaa dolomiidist templisarnast alust, millel seisab kilbi ja mõõga najale toetuv puhkava sõduri kuju. Igal sambaküljel leidub kivitahvel 58 langenud sõduri nimega. Mälestussammas avati 15. aug. 1923. a.

Türi mälestussammas

Valmistatud kujur Starkopfi kavandi järele kodumaa graniidist. Avati 20. juulil 1924. a. Mälestusmärk kujutab kolmeastmelisele alusele ehitatud kuubikujulisel soklil seisvat saledat obeliski. Sambal leiduvad pealkirjad: „1918—1920. Eesti Vabadussõjas langenud kangelastele tänulik Türi kihelkond“.

„Seisa vaikides, rändaja, selle samba ees palveta“.
„Au langenuile“ ja „Nende mure muljutused, nende plina pigistused kostku melle kustumata“.

Läks maksma 300.000 marka.

Puhja mälestussammas

Avati 5. juulil 1925. a. Valmistatud kujur Starkopfi kavandi järele. Mälestussammas kujutab kolmel trepiastmel ja kuubikujulisel alusel seisvat graniitobeliski, ilustatud pronksreljeefidega. Kivisse on raiutud 26 langenu nimed ja aastaarv 1918.—1920 pühendusega:

„Tõõ, mure, laulu vaba kodumaa, jää vabaks sa, jää seisma sa!“

Läks maksma 400.000 marka.

Äksi mälestussammas

Kujutab kolmeastmelisel trepil asuvat graniitobeliski, malmist valatud sõduri kujuga. Viimane valati Tartus kujur Melniku kavandi järele. Kõrgus 5,10 mtr. Sambal leiduvad pealkirjad: „Eesti vabadussõjas langenuile 1918—1920. a. Tänulik Äksi kihelkond“ ja

„Surite, et võiksime elada.“

Avati 28. juunil 1925. a. ja läks maksma 357.826 marka, juure arvamata seltskonna maksuta tööd.

Rapla mälestussammas

Kujutab kandelaabrit, kahel astmel ja alusel seisvat nelinurkset prismakujulist sammast. Ülemine ots kiviristiga tuletab meele sarkofaagi. Viimase külgedesse on raiutud pealkirjad: „Omi isamaa ja vabaduse eest langenud poegi mälestab tänulik Rapla kogudus 30. sept. 1923“, „Mu isamaa mu õnn ja rõõm. 24. veebr. 1918. a.“ „Su üle Jumal valvaku, mu armas isamaa! 23. aprill 1919. a.“ ja „Suuremat armastust ep ole ühelgi, kui see, et tema oma elu jätab sõprade eest

Joh. 15, 13. 1914—1920. a.“ Avati 30. sept. 1923. a. Läks maksma 300.000 marka.

Ambla mälestussammas

Valmistatud Saaremaa marmorist kujur Starkopfi kavandi järele. Kujutab kuubikujulisel alusel seisvat obeliski ingliskujuga. Kõrgus 6,40 mtr., läks maksma 480.000 marka. Esiküljel vabadussõjas ja tagaküljel maailmasõjas langenute nimed. Vasakul ja paremal küljel reljeefid tekstidega: „Ilus on surra isamaa eest“ ja

„Mehise meelele asuta koda, prilusel pühenend eestlaste muld.“

Avati 27. septembril 1925. a.

Mihkli mälestussammas

Punastest graniidist obeliskikujuline hauasammas, 3,05 mtr. kõrge. Külgedel vabadus- ja maailmasõjas langenute nimed. Läks maksma 141.150 mk. Avati 30. mail 1926. a.

Tudulinna mälestussammas

Kavand kujur Melnikult. Nelinurksel tsementbetoonist valatud prismal puhkava sõduri kuju. (Samasugune kui Põltsamaa mälestussambal.) Esiküljel kuldtäheline tekst: „Tudulinna langenud kangelastele Eesti vabadussõjas 1918.—1920.“ Läks maksma 123.000 marka. Avati 16. septembril 1923.

Tori mälestussammas

Hallist graniidist kolmel trepiastmel asuv üleni poleeritud obeliskitüvik, mille ülemine ots moodustab 4-astmelise trepi. Külgedel pronksreljeefid. Valmistatud kujur Starkopfi kavandi järele. Samba kõrgus 4,50 mtr., maksis 250.000 marka. Avati 24. juunil 1923. a.

Rõuge mälestussammas

Nelinurksel postamendil seisev sõdur, kes hoiab mõõka ülal. Esiküljel tekst: „1918.—1920. Au langenuile! Tänulik Rõuge kihelkond.“ Sammas on 5,94 mtr. kõrge ja maksis 425.000 marka. Valmistati kujur Melniku kavandi järele. Avati 3. oktoobril 1926. a.

Kodavere mälestussammas

Ehitas kiviraiuja A. Pärn oma kavandi järele. Kujutab 3-astmelisel alusel seisvat 4,41 mtr. kõrgust obeliski, poleeritud kodumaa graniidist. Esiküljel vabadusrist, mille all tekst: „1918.—1920. Vabadussõjas langenuile tänulik Kodavere kihelkond.“ Sammas asub Peipsi kaldal. Läks maksma 220.000 marka. Avati 31. aug. 1924.

Kolga-Jaani mälestussammas

Lihtne sammas kodumaa põllukivist, valmistatud kiviraiuja Kivi. Läks maksma 100.000 marka. Avati 16. augustil 1925. a. Kolga-Jaani apostliku õigeusu kiriku juures on veel teine mälestussammas. Valmistati eelmise kuju järele. Avati 1926. a. suvel.

Torma mälestussammas.

Valmistatud Soomes prof. Ivari Anttila joonise järele. Kujutab põlvitavat Kalevipoega, kelle paremas käes on mõök ja vasakus kilp Torma kihelkonna vapiga — ovaalikujuuline päike ristankruga keskel. Sammas läks maksma 213.000 marka ja avati 17. juulil 1923. a.

Väike-Maarja mälestussammas.

Mälestussammas on obeliskikujuline, punasest kodumaa graniidist. Valmistas kiviraiuja Jugar-Hütt. Maksis 210.000 marka, 5,65 mtr. kõrge. Samba külgedel vabadus- ja maailmasõjas langenute nimed. Avati 15. juunil 1925. a.

Palamuse mälestussammas.

3-astmelisele alusele ehitatud sokliga graniitobelisk, püramiidikujulise tipuga. Valmistatud kujur Starkopfi kavandi järele. Läks maksma 265.000 marka. Avati 29. mail 1924. a. Asub Palamuse uuel kalmistul.

Kose mälestussammas.

Kujutab kabeli portaali. Kaheastmeliselt aluselt tõusevad ülespoole kitsenevad nurgelised pilastrid, lõppedes ülal kandilise kapiteeliga. Sammastel risti lihtne arhitraav väikese simsiiga ja sadulkatuse kelbaga. Keset kelpa kahel pool stiliseeritud kilbid, mille esiküljel reljeefis vabadusrist. Valmistatud Saaremaa dolomiidist A. Jürgensi kivitööstuses. Mustadel graniittahvritel langenute nimed. Avati 5. juulil 1925. a. Läks maksma 240.000 marka.

Viru-Jaagupi mälestussammas.

Astmelisel alusel obelisk katuse moodi otsaga. Valmistatud kodumaa raudkivist J. Johannsoni kivitööstuses. Maksis ühes ümbritseva raudaiaiga 232.000 marka. Avati 24. juunil 1923. a.

Antsla mälestussammas.

Ühest tükist kodumaa raudkivist väljaraiutud obeliskikujuline sammas. Kavandi valmistas J. Raudsepp,

Suure-Jaani mälestussammas.

kellele ka sammas 350.000 margaga ehitada anti. Avati 27. septembril 1925. a. Sammas asub Antsla alevi keskel.

Pärnu-Jaagupi mälestussammas.

Tumepunasest kodumaa graniidist 3,75 mtr. kõrgune obelisk. Maksis 213.325 marka. Avati 24. sept. 1922. a.

Vändra mälestussammas.

Peenike obelisk kombineeritud soklil, hallist soome graniidist. Tellitud Tallinnast O. Goldbergilt. Läks maksma 150.000 marka. Avati 24. juunil 1922. a.

Laiuse mälestussammas.

Täiesti omapärane teiste mälestussammaste seas, valmistatud kujur Starkopfi kavandi järele Saaremaa dolomiidist. Kujutab Greeka dooria stiili templi esi-

külge. Sammaste vahel sarkofaag langenud sõduri kujuga. Kuju kohal tahvliis tekst:

„Ilus on surra isamaa eest“.

Läks maksuma üle 500.000 marga, avati 30. aug. 1925. a.

Kuusalu mälestussammas.

Hallist soome graniidist obelisk, valmistatud A. Jürgensi kivitööstuses. Avati 16. mail 1921. a. Läks maksuma 119.902 marka.

Vara mälestussammas.

Poleeritud obeliskikujuline sammas kodumaa raudkivist. Valmistas kiviraiuja J. Adamson. Maksis 45.000 marka. Avati 1925. a. sügisel.

Haapsalu mälestussammas.

Püstitatud vabadussõjas langenud läänlaste mälestuseks. Saaremaa dolomiidist kujur Melniku kavandi järele. Kujutab rustika laadis obeliski, mille esiküljel ülal reljeefis valvekorral seisva sõduri kuju. All kivitahvel tekstiga:

„Isamaa ilu hoieldes, vaenlaste vastu võideldes varisesid. . .“

järgnevad langenute nimed. Sammas maksis 684.000 marka ja avati 9. nov. 1924. a.

Mälestussammas Virumaa langleenuile

Valmistatud prof. Adamsoni kavandi järele. Kujutab 6-järgulist ühtlusetut astmik-püramiidi rühmkujuga otsas: mõõka tõstev sõdur toetab haavatud

lipukandjat. Samba esiküljel lame reljeefpilt pronksist kujutistega muistsest eestlaste vabadusest ja vabadussõjast. Mälestussammas asub Rakvere turuplatsil ja avati 30. augustil 1925. a. Läks maksuma 1.600.000 marka.

Lüganuse mälestussammas

Obeliskikujulisel postamendil seisab skulptuurrühm: haavatud sõdur kaitseb kehaga tema seljaga seisvat naist, kes hoiab süles last. 6,40 mtr. kõrgune mälestussammas maksis ligi 400.000 marka. Avati 28. septembril 1924. a. Kavandi valmistas kujur Melnik.

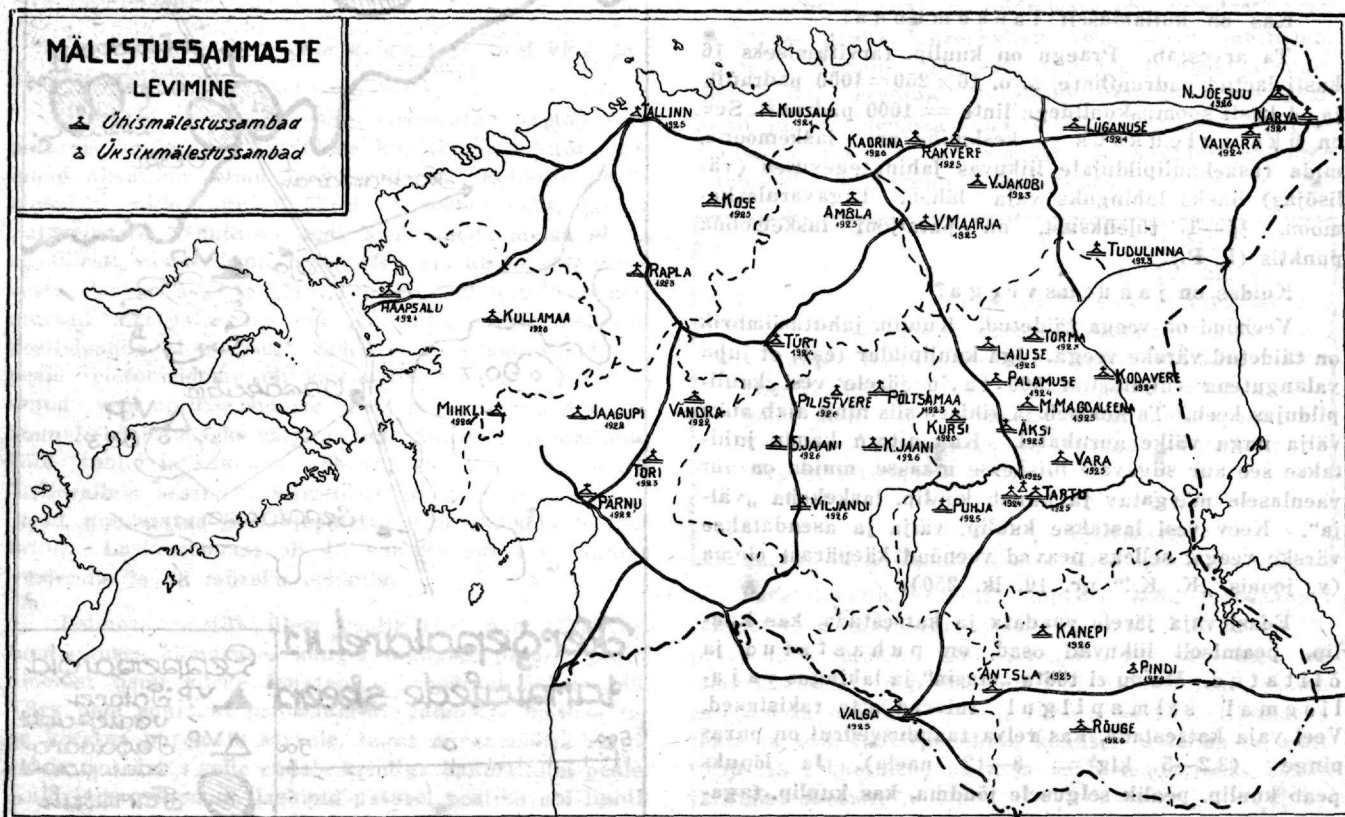
Maarja-Magdaleena mälestussammas

Avati 22. augustil 1922. a. 2-astmelisel alusel 3,35 m. kõrgune obelisk langenute nimedega. Maksis 80.000 marka. Valmistati Lesta kivitööstuses Tartus.

Vaivara mälestussammas.

Kaheastmelisel alusel tahkpostament rühmskulptuuriga: isa hoiab kaenlas surijat poega — sõdurit. Valmistatud kujur Melniku kavandi järele. Valmistatud Saaremaa dolomiidist ja maksis 300.000 marka. Avati 12. oktoobril 1924. a.

Peale loeteldute on püstitatud üksikuid mälestussambaid vabadussõja kangelastele leitnant Julius Kuperjanovile Tartus ja kapten Friedrich Vreemanni Võrumaal, Pindi kalmistul.

Ägedamaid kaitselahinguid

(„Kaitse Kodu!“ nr. nr. 8–12 kaitselahingu järg)

Sissejuhatus.

Tänases „Kaitse Kodu!“ numbris toome „Kaitse Kodu!“ nr. 10 avaldatud lahingülesanded eriüksustele; raskekuulipilduja-, suurtükiväe- ja sideosadele.

Kahjuks pole meie eriüksuste pealikud neile määratud ülesannete lahendamiseks kinni haaranud, nii on saanud „Kaitse Kodu!“le ainult paar lahendust. See-ga lõpeb ka kaitse organiseerimise küsimuse lahenda-mine; tulevases numbris toome kaitselahingu läbiviimise kirjelduse: tegevus lahingeelpostidel ja vastupanu-positioonil.

Raskekuulipilduja lahinguvalmis seadmine.

4. ülesande lahendus

(„Kaitse Kodu!“ nr. 10, lk. 250).

Pärast seda, kui 1. raskekuulip. pealik kapral Kruustük oli Oja talu metsasalus oma raskekuulip. laskevalmis seadnud ja sellest rühmapealikule teatanud, vaatas ta veel oma relva juures kord järele, kas kuulipilduja lahingusse astumiseks on kõik vajaline tehtud.

Kas on küllaldaselt laskemoona?

Ta arvestab. Praegu on kuulip. tarvitamiseks 16 kasti laetud padrunit, s. o. $16 \times 250 = 4000$ padrunit, ja 4 kasti soomskuulidega linte = 1000 padrunit. See on üks tuleüksus — keskmine arv laskemoona, mida raskekuulipildujale liikuvah lahingutegevuses (välisõjas) üheks lahinguks vaja läheb. Tagavaralaskemoon, $\frac{1}{2}$ –1 tuleüksust, on pataljoni laskemoona punktis (L. P.).

Kuidas on jahutusveega?

Veenõud on veega täidetud. Kuulip. jahutusümbrik on täidetud värse veega. Iga kuulipildur teab, et juba valangutena väljalastud 500 lasu järele vesi kuulipildujas keeb. Ta kohiseb ja vihiseb siis ning ajab auru välja nagu väike aurukatel. Kummitoru kaudu juhitakse see aur sügavale niiskesse maasse, muidu on aur vaenlasele märgatav ja annab kuulip. laskekoha „välja“. Keev vesi lastakse kuulip. välja ja asendatakse värse veega, selleks peavad veenõud käepärast olema (v. joonis „K. K.“ nr. 10, lk. 250).

Edasi vaja järele vaadata ja katsendada, kas kuulip., peamiselt liikuvad osad, on puhastatud ja õlitatud. Muidu ei tööta „masin“ ja lahingus vajalisemal silmapilgul tulevad ette takistused. Veel vaja katsendada, kas relva taandusvedrul on paras pinget (3,2–5 kg = 8–12 naela). Ja lõpuks peab kuulip. pealik selgusele jõudma, kas kuulip. taga-

vararaud, lukk ja teised tagavaraosad on puhtad ja tarvitamiseks valmis.

Õöseks seab kapral Kruustük oma kuulip. laskevalmis kõrg. 90,5 peale, et vajaduse korral lahingeel-poste oma tulega toetada. Laskesuuna märgib ta ära kuulip. poole valgustava laternaga.

Kell 2200 sai 1. raskekuulip. pealik oma rühma ülevalt käsu:

1. R.-kuulip. komp.

Oja talu 29. VIII kell 2200.

1. rühm.

Tuleplaan. (Märgid tulistamiseks.)

(Vaata skeem.)

1. Kõrg. 90,5

2. Kiiin Uuetoa talust 150 m edelas.

3. Tee veskist 200 m põhjas.

4. Linnu talu.

5. Metsa äär Linnu talust 300 m kagus.

Tuli avada minu käsul.

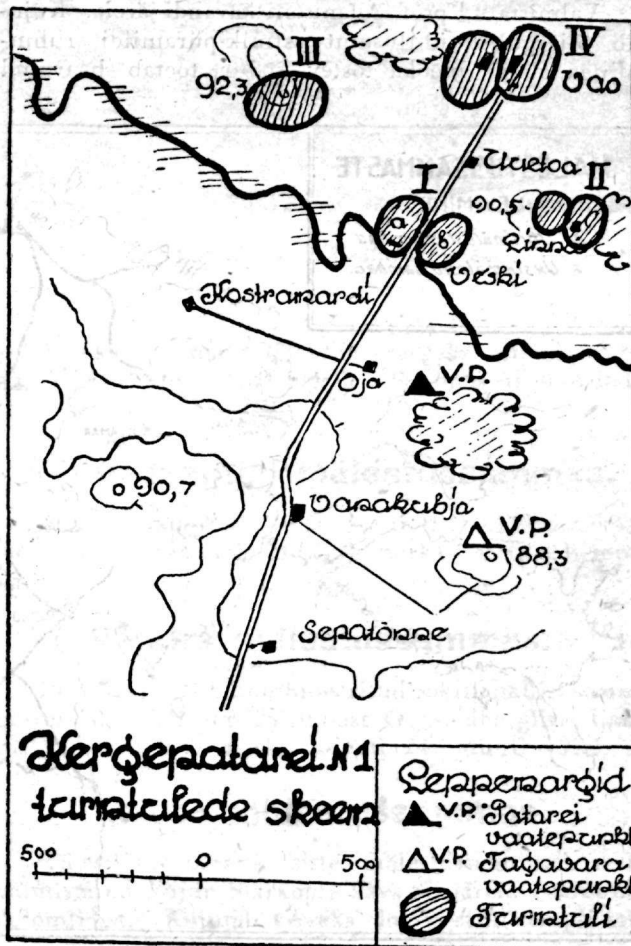
Tuletõkked (tuli avada punaste raketide peale).

1. kuulip. — veski ja sild veski juures üle Pedja oja.

„ — maja tee ääres veskist 200 m edelas.

2. kuulip. — Oja käänak veskist 350 m kagus.

Silber, lipnik.

Oli juba pime, kui pealik Kruustiik rühma-pealikult sai käsu, mispärast hommikul valgekminekul tema esimeseks ülesandeks oli tuleplaanis äratähendatud märgid üles leida, kaugused nendeni ära mõõta, need meeskonnale teha teatavaks; ühtlasi märgib ta ära kuulip. külgseade tuleplaanis tähendatud märkide tulistamiseks.

Kaugusmõõtja näitas märkideni järgmised kaugused:

1. Kõrg. 90,5	750 m.
2. Kiiin Uettoa talust 150 m edelas	850 „
3. Tee veskist 200 m põhjas	600 „
4. Linnu talu	900 „
5. Metsa äär Linnu talust 300 m kagus	750 „

(Viimase kahe märgi tulistamine on 1. kuulip. kõrval tule ülesanne.)

1. Veski ja sild veski juures	500 „
2. Maja veskist 200 m edelas	400 „

Suurtükivägi valmistub kaitse lahingule ja toetab tagasitõmbuvaid lahingueelposte.

Hommikukoidul algas patareis elav tegevus. Oli vaja õhtust tööd kontrollida ja päevaseks lahinguks ette valmistada.

Patareipealik ühes oma abiga veel kord käis läbi patarei positsiooni.

Suurtükide ülemad olid kohustatud veetagavara patareis hoidma, et tarviduse korral suurtükitoru ees maad niisutada tolmu ärahoidmiseks. Eelikute positsiooniga, mille eelmisel õhtul veltveebel valis, jäi ka patareipealik rahule — tema asus tiheda metsa all ja oli täiesti varjatud nii maapealse kui ka õhu vaatluse eest. Pealegi asus ta kõrval, nii et juhuslikud vaenlase mürsud, mis patareisse olid suunitud, patarei eelikute positsioonile ei satuks. Side töötas eeskujulikult — peale telefonisideme oli sidepealik Kattenberg hoolitsenud veel optilise sideme eest ja signaallipud meeskonnale käsitamiseks välja annud. Suurtüki ülemad olid kõik tublid ja kogenud mehed; suurtükid olid täiesti laskevalmis seatud, kontrollitud ja laskemoon sorteeritud, puhastatud ja varjendisse suurtüki kõrvale asetatud. Laskemoonast oli 48 mürsku suurtüki juures varjendis ja 48 mürsku eelikus.

Esimese suurtüki ülem pealik Türk pani tähele, et hommikuses hämaruses kaugel tagapool patarei positsioonist asub kõrge korsten. Seepärast juhtis plk. Türk oma suurtüki panoraam-nurgamõõtja optilise toru korstna paremale servale, luges nurgamõõtja ringil seade ja märkis selle endale kriidiga kahuri kilbi peale. Kuid juba varem oli lasknud patarei pealiku abi lipnik

Sooden kahurite algsuuna üles märkida, selleks ligidale püstitatud tähist tarvitades. Seega on õige ja kindel suund käes, kuid plk. Türk on kogenud ja ettevaatlik sõjamees. Tema märgib endale üles mõlemad seaded: üks seade ligidalseisvale tähisele, teine — korstna paremale servale. Viimast sihtpunkti hakkab tema kasutama siis, kui on hästi valgeks läinud.

Tihti peale tuleb laskmise ajal suurtükk kohalt ära veeretada ja kõrvale asetada, sest maa suurtüki rataste ja saha all purustatakse niivõrra, et edaspidine tulistamine osutub võimatuks. Kauge sihtpunkti juures need ümberpaigutused tabamise täpsuse peale mõju ei avalda, ehk kui avaldavad, — siis mitte tunduval määral. Lähedal asuva sihtpunktiga on viga suur. Kaob aga kaugel seisev sihtpunkt pimedada ilma, udu või gaasi tõttu, tarvitab plk. Türk lähedal seisvat.

Vahepeal arvestasid välja patareipealik Rosental ja laskemaakuulaja allohv. Väli tõkke- ja turmtulede kavad. Turmtuli peab olema juhitud vaenlase koonduspunktidesse ning olema niivõrra tugev ja mõjuv, et vaenlasel juba eos kaoks igasugune isu pealetungiks. Tõkketuli peab hoidma vaenlast maas kinni, et ta ei pääseks edasi. Üsna vale oleks, kui suurtükivägi teostaks oma vägede ette katkematu tuleliini. Seega jääks patarei tarvis suur maa-ala tulistamiseks, mistõttu tuli oleks harv ja hõre ning mitte mõjuv. Tekkinud vahedest poetuks vaenlane läbi suuremate kaotusteta. Samuti on ka turmtulega. Seepärast tuleb tõkke- ja turmtulesid niisugustesse punktidesse kokku rullida, kust vaenlane kallale tungib või ründab või neile tegevustele koguneb.

Niisuguste punktide leidmiseks olid kibedasti ametis patarei pealik, luureohvitser koos jalgväe juhtidega. Suure ja hinnalise töö tegid siin ära jalgväe ja suurtükiväe luure eesliinid. N.-allohv. Piperal oli 1-se kompanii juure sidemeks saadetud. Allohvitser Piperal'i maastiku uurimise ja vaenlase üle kogutud andmete tulemuseks oli järgmine ettekanne:

Kell 04.40.
30. 10. 29. a.

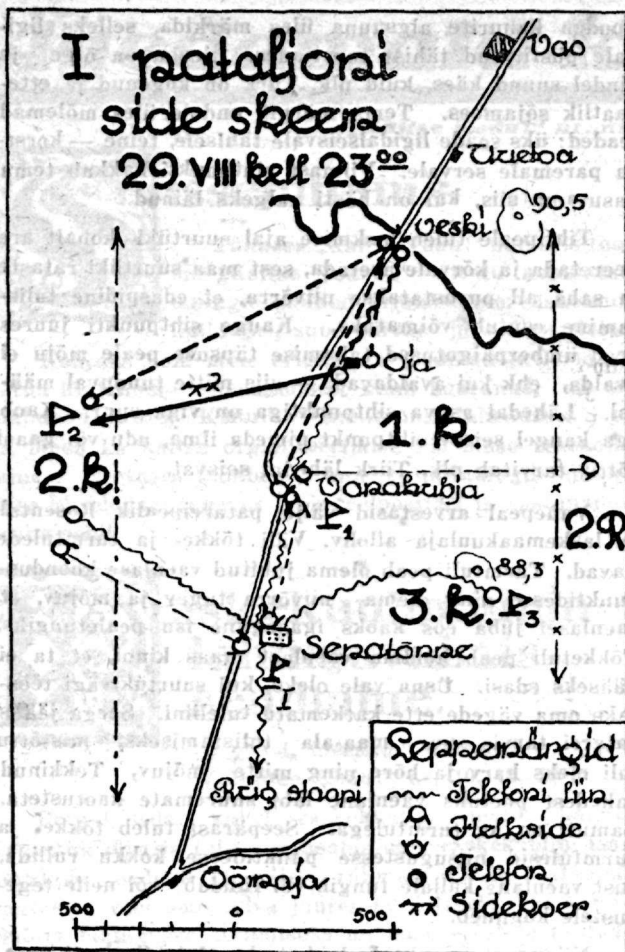
Oja talu. Kaart. 1:10.000.

1-se kerge patarei ülemale

Kapten Hirt, 1. kompanii pealik ootab vaenlase pealetungi veski ülekäigule mõlemalt poolt teed, s. o. loode ja hommiku poolt. Vaenlase komandopunktid asuvad arvatavasti kõrgustikel 90,5 ja 92,3.

Piperal,
n.-allohvitser.

Patareipealik Rosental, lugedes seda teadaannet rahuloleva naeratusena, sõnab iseendale: „Seda on Piperal hästi teinud. Kohe on näha, kui suur kasu oli meie kaitsele ühe õppusist rahuajal.“ Selle teate annab ta edasi ka sideohvitserile ja rühmaülemaile. Käesoleva teate ja oma tähelepanekute kohaselt muudab ta osalt turm- ja tõkketulede kavu ja seab nende jaoks kokku järgmise skeemi:

Patarei ja kompanii pealikud töötavad käsikäes. Ühiselt määravad nad kindlaks leppemärgid ja signaalid turm- ja tõkktulede väljakutsumiseks. Selle kava teostamiseks on iga kahuri tarvis eraldi välja töötada oma eritulekava.

1. suurtüki jaoks on maksev järgmine kava:

Turmtuli nr. I.

Parem vasak.	Nur- gam.	Lood	Siht- raud	Laske- moon.	Paukude arv	Mär- kused
Vas. 3-00	58-40	31-00	33	E. K. Z. 17 Granaat.	Tulistada 3. min à 6 pauku minutis.	

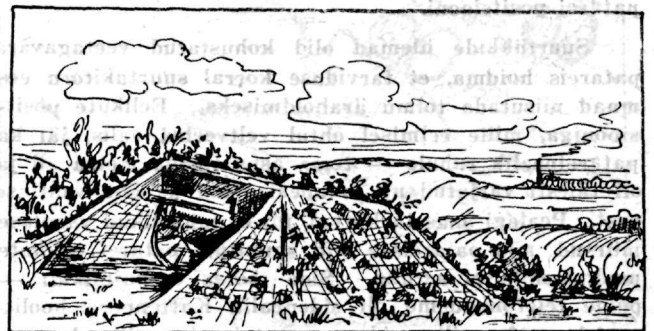

Kahur on täiesti laskevalmis, välja suunitud, isegi laetud. Nagu hüppevalmis kiskja ootab tema seda vii-

mast tõuet. Juba ammugi on kõigil meestel närvid pinguli. Eemalt kostab kuulipildujate ragin. Midagi hõljub õhus. Kuid kompaniis ja pataljonis pole veel midagi kindlat teada. Pedja jõe sängis püsib veel hommikune aur ja udu ning segab vaatlust. Kõik ootavad teateid lahingepostidelt. Patarei pealiku korraldusel on kõik ettevalmistused tehtud. — „Kui juba kord peale hakkaks, arvab malevlane Kuuse, see ootamine on väljakannatamatu.“ Korraga kõlab patarei pealiku abi komando: „Turmtuli nr. 1“. Veel vaikivad üheks momendiks kahurite suud, nagu lühike viimne hingetõmme enne hüpet on see vaikus. Siis müriseb, ulub ja undab kõik ümberringi. Kõik kahurid sülitavad tuld ja saadavad vaenlasele oma esimesed tervitused, mida metsade ja väljade kaja saadab. Veel ei tea suurtükiväelased, et nemad tunduvalt kergendavad jalgväelaste-lahingepostide seisukorda. Ainult liihikesed tumedad raksatused tõendavad meie mürskude lõhkemist. Meeskond kahurite juures töötab nagu suur masin. Vaatamata hommikusele külmale jookseb meesl hige mööda põski suurte pisaratena alla. Nõnda töötades ei pane nad tähele oma ümbrust. Ka roheliste kahurid ei vaiki. Pea kukuvad nende mürsud üsna meie kahurite lähedale ja lõhkevad tumeda mütsuga.

„Need ju ei tee midagi, arvab noormalevlane Arno, — hädavaevalt klõpsuvad.“ Kuid allohviter Tüür vaatab ümberringi ja näeb neist pommidest tõusvat heledavärvilist suitsu, õhku nuusutades ta tunneb värsket heina lõhna.

10. Ülesanne: Vahepeal on rühma pealik lahkunud 2-se suurtüki juure ja on seal millegagi kibedasti ametis. Pealik Tüür'ile on aga selge, et vaenlane pommitab gaasilaskemoonaga. Mis teeb pealik Tüür?

Maandatud kahur positsioonil.

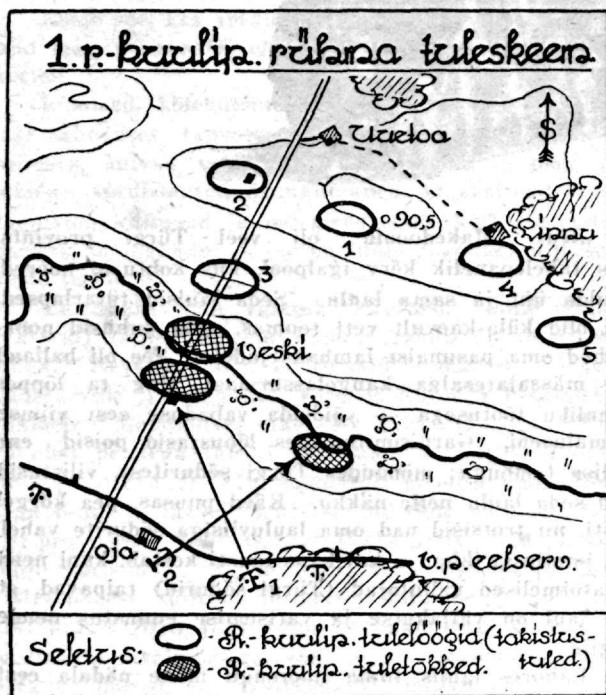
ine sidevahendite kasutamine kaitseliidu rügemendi 1. komp.

6. ülesande lahendus („Kaitse Kodu!“ nr. 10, lk. 253).

Pealik Kirss, saades kompanii pealikult ülesande tema komando kasutamiseks öösel 29./30. VIII eesmärgiga kompanii sideühendust kõvendada, algas seda ülesannet põhjaliku kaardi uurimisega, mida kohe maastikul kontrollis. Juba kell 21.45 tegi ta kompanii pealikule järgmise ettepaneku:

1. Luua helksideühendus järgmiselt: neljas helksidetöökond asub „Veski“ juure eesmärgiga ühendust pidada teise rühmaga, mis on Oja talus, ja kompaniiga Vanakubja talus; kui vaatlus võimaldab — siis ka ühendust pidada 2. kompanii helksidejaamaga ja pataljoni helksidejaamaga.

2. Neljandal kaabelliini töökonnal luua telefoni-side Vanakubja talu (komp. pealiku) ja veski vahel, missugune ühendus on tarviline sidumiseks lahingeel-postidega; selle juhega ühendada veel 1. rühma pealik Oja talus. Juhul, kui telefoniside peaks „üles ütlemä“, jääb siiski pidev side helksideme näol.

3. Ühendus sidekoerte abil luua 2. kompaniiga ja pataljoni pealikuga.

Kompanii ülem oli selle ettepanekuga nõus. Ühendusele öösel 2. kompaniiga sidekoerte abil tema suuremat rõhku ei pannud seepärast, et öösel soigub lahingtegevus. Hommikuse koidiku ajal on siin aga paljugi ära teha. Et selleks ajaks koerad

värsked oleksid, tegi tema korralduse nad ööseks vaiksesse kohta paigutada, kuni hommiku kella 4-ni puhata lasta.

Samuti käskis kompanii ülem ka meeskonda pärast ühenduste loomist jõudu kokku hoida, et järgmisel päeval ta oleks välja puhanud. „Korraldage teenistus sidejaamades nõnda, et kuni kella 4-ni hommikul ainult pool meeskonnast oleks valvel, kuna teine pool puhkaks. Kella 4-jast peale olgu kõik jalul.“

Telefoniliini vedamine Vanakubja talu ja veski vahel osutus otstarbetuks. Suure tee ääres olid telefonipostid ja nendel ka traatjuhe, mis seisis kasutamata. Juhet kontrollides leidis kaabelliini töökond ainult ühe katkemise, mis kohe parandati.

Juba kell 22.50 võis kapral Kirss sideloomise lõpetamisest kompanii pealikule teatada ja temale esitada kõrval oleva skeemi.

Kompanii pealik avaldas tänu plk. Kirss'ile kiire ja täpse töö eest. Sest alates kell 22.50 avanes temal võimalus telefoniteel ühendusse astuda lahingeel-postidega.

Kuidas tegutseda öösel vaenlase lennukite ilmutamisel.

Ülesande nr. 7 lahendus (v. „K. K.“ nr. 10, lk. 253).

Kui tulistav patareid öösi lennuki mootori põrinat kuuleb, siis peab ta tulistamise katkestama. Öine tulekuma, mis laskmisel rauasuust välja tuleb, „annab patareid asukoha välja“. Oma lennuki väljalennust on vaja patareisse teatada.

Kolonnid liiguvad öösi suuremate vahedega. Kui lennukilt valgustatakse valguspommiga, siis silmapilkselt kolonni liikumine katkestada, kõik „tarretuvad“. Hobusemehed jäävad oma hobuste juure. Meeskond heidab teekraavi või tee kõrvale maastikule. Täiesti vale on, kui kolonn laiali jookseb ja väljal või kõrval, teest kaugemal, endale „peidupaika“ otsib. Laialijoosnud kolonn on vaatlejale lennukil hästi näha ja heaks märgiks.

Baktereid surmav

STOMATOL

hambapasta — suuvesi

on tarvitav kõikide kultuurinimeste juures.

„Kaitse Kodu!“

järgmine number ilmub
ülelõustamispuhade
kaksiknumbrina.

Selles erinumbris leiavad lugejad hulga huvitavat lugemismaterjali.

Lugege ja soovitage ka oma naabrile „Kaitse Kodu!“

Kääriv India ja passiivne võitleja Gandhi

Mahatma Gandhi rännakul

Mida teadis viie-kuue aasta eest meil harilik „haritud inimene“ Indiast?

Vahest seda, et see olevat imerikas maa, peale selle veel fakiiride, kobramadude, elevantide ja uhkete maharadžade kodumaa ja et sealt on pärit Rabindranath Tagore, kes kuulsa kirjanikuna sai Nobeli auhinna ja on hea Euroopa kultuuri tundja. Ja et India on „kalleim pärl Briti kroonis“.

Ja nüüd tuleb järjekindlalt teateid, et „India on ärrganud“, et India on oma rahvuskogu, et Bombays ja Kalkuttas on hüglastreigid. Ja et kõik see — India ärkamine ning rahvuslaste rahvuskogu, sajad tuhanded streikijad ning mitmed kümnend surnud-haavatud nõuavad ainult üht:

India täielikku iseseisvust, täielikku eraldumist Briti riigist.

Isikunimed Indias tunduvad meile väga keerulistena, seepärast teame India iseseisvuse-liikumise juhtidest ainult Gandhit, Mahatma Gandhit. Ja teame ka, et ta õpetavat üht meie, eurooplaste, maailmatajumisele ja hingeelule peaaegu täiesti arusaamatut õpetust: suurt loobumist kõigist moodsa Lääne tsivilisatsiooni tehnilisist saavutustest ja suurt, alandlikku-õiglast passiivset vastupanu Euroopa, s. t. Inglise, nii võimule kui ka üldse mõjumisele India ja indialaste elule. Teame veel ka, et samal Gandhil on midagi oma kooli sarnast, millesse jüngritena on koondunud ta lähemad õpilased ning abilised, kelle kaasas ta praegu teostab oma kummalist protesti- ning trotsirännakut — jalgsi, pooleldi paastudes, õpetades ja andes eeskju. Oleme kuulnud, et ta oma rännakukaaslastega päevaks või paariks on peatunud mere ääres — et seal, vaevalisel ja abitul viisil, valmistada soola... kuigi soola võib Indias osta igas poes. — Aga see oleks inglaste toodud sool!...

Ja kõigele sellele, viimaseajalistele India-uudistele, mõeldes, tunneme end olevat sunnitud raputama pead ja kordama alles viimasel ajal tekkinud aga ometi maailmaliseks vanasõnaks muutunud sõnu: „Lääs on lääts ning ida on ida, ja eales lääts ei mõista ida ega ida läänit“...

„Kui Makedoonia oli veel Türgi provints, võis tähelepanelik kõrv igalpool, kus kohtusid noored, kuulda üht ja sama laulu. Seda laulsid tütarlapsed, kui olid küla-kaevult vett toomas, seda puhusid noormehed oma pasunaist lambakarjajadele. See oli ballaad ühe mässajatesalga kangelassurmast ning ta lõppes pühaliku töotusega — võidelda vabaduse eest viimse võimaluseni. Garnisonilinnades lõbustasid poisid end erilise tembuga: möödudes Türgi sõduritest, vilistasid nad seda laulu neile näkku. Käed puusas, pea kõrgel püsti, nii trotsisid nad oma lauluviisiga sõdurite vahel. Ma imetlesin ikka, et kui kaua ometi kestab, kuni need pikatoimelised vallutajad (Türgi sõdurid) taipavad, et see laul on väljakutse ja varisemise ennustus nende riigile.

Lahores laulis India noorsugu mõne nädala eest laulu, mis sisaldab veel rohkem dramaatilisust kui eelmaintud Makedoonia viis. Ja vastupidiselt türklastele mõistavad inglased selle laulu tähendust väga hästi. India asekuningast lord Irvinist kuni lihtsaima Tommyni tunneb iga inglase laulu „The Wearing of the Green“, iirlaste mässulaulu.

See on rohkem kui mässulaul — see on hoiatus. Iirlased laulsid seda ja saavutasid oma eesmärgi. Iirlaste ja inglaste arvuline suhe on 1:10. Nüüd laulavad seda hindud. Aga hindude ja inglaste arvuline suhe on 10:1.“

Nii kirjutab „Tagebuch“is H. N. Brailsworth. „Tagebuch“ aga on Saksa ajakiri ning sakslastel pole juba kümme aastat armsamat ametit kui ennustada Briti impeeriumi, selle kõigi aegade kõige suurema ja iseäralisema maailmariigi, kitsaid päevi. Meie, Eesti ja naabermaade, suur õnnetus on see, et ammutame suurema osa teateid ja kirjeldusi maailmaprobleemide kohta Saksa allikaist, Saksa vürtsiga, Saksa vaatekohalt käsitleduna.

Ons tõesti India nii kaugel, et seal on alanud üldine, massiline, teadlik liikumine iseseisvuse saavutamiseks, võitlus täieliseks vabanemiseks Briti riigist? Ei ole!

Gandhi õpetus passiivsest vastupanust, Gandhi praegunegi rännak on vaid meeoleu ettevalmistamine. Seda on öelnud Gandhi ise kõige selgemalt: „Esiteks peab loodama pind, siis alles sinna külvatama, ei siis lõikus jää tulemata. Olgem õnnelikud, et oleme kirka-meesteks pinna valmistamisel.“

Et mõista veidigi India probleemi ta praeguses järgus, tuleb teda vaadelda kahest vaatepunktist: India ise oma ajaloo, omapäraga ja erinevustega ning India Briti impeeriumi asumaana, arenenuna Briti valitsemisel.

Eksib see, kes arvab, et India on mingisugune ühtlane maa geograafiliselt, administratiivselt, rahvuselt, keelelt.

Lumised, kõlekülmad kiltmaad Himalaja mäehiiglase läheduses, tapvalt palavad madalikud jõgede läheduses, kuivad, rohukehvad kõrvestepid ja oma lopsakuses võrdlematud džunglilaaned, mägestikud ja tasandikud, kiltmaad ja mürgised sood, kõik see vaheldamisi ja segamini — see on India maastik: ühtlusetu, mitte tervik.

Lugematu hulk väikesi riigikesi, mille radžad (vürstid) valitsevad oma alamate suhtes piiramatu võimuga. Arvukas kogu suuremaid radžariike, elanike arvult ja maa-alalt võrdsed Euroopa keskmistele riikidele. Metsikutest mägedest kaitsutena paar Briti võimust peaaegu täiesti olenemata radžariiki (Nepal, Butan, Kaschmir). Euroopalikult moodsa omavalitsusega linnu ja täiesti Briti ametnikkude valitseda laialisi provintse. Kolivate karjakasvatatajate maid ja inimitühje kõrbeid — see on India oma sisemisest, administratiivsest küljest: ühtlusetu, killunenud, mitte tervik; ainult Briti tark võim ühendab oma täielise või osalise ülemvalitsusega kõik need lugematud riigid ning riigikesed, kes üksteisele vaenulised ja enne inglaste tulekut seisid alalises verises heitluses.

India rahvast kui niisugust pole olemas. Aga Indias elab hulk rahvaid ja need on isekeskis vaenulised. Üldse elab Indias määratu hulk inimesi: 320 miljonit. Enamus indialastest on Aaria tõugu hindud. Aga nad jagunevad meie mõttes keelelt mitmesse erirahvusesse: ei mõista bombaylane pendschablasi, vähem veel bengallane madraslast. Üldse on Indias kuuskümmend täiesti erinevat keelt; kõige rohkem, umbes 75 miljonit, on bengalia keelt kõnelejaid. Ainult Inglise keel on kõigile keelkondadele läbikäimisevahendiks, isegi rahvuskogus iseseisvust nõudev deklaratsioon seati kokku Inglise keeles... Hädasunnil.

Aga raassiltki langevad India rahvad nii mitmesse erigruppi, mis peavad vastastikku ühtteist võraks: aarialased, mongoolid, neegrid-draviidad.

Veel rohkem lahutab indialasi võitlevateks vastaslaagriteks usk. Indias on kõigepealt kolm peasku: vana hinduism, buddhism ja muhamediusk.

Vana-Hindu usulisi on umbes 160 miljonit, buddhiste umbes 60 miljonit ja muhamedlasi 70 miljonit. Osalt on need usud levinud territoriaalselt, osalt elavad aga mitmes provintsis kas kõigi kolme või ai-

nult kahe usutunnistuse pooldajad täiesti segamini. Ja tänaseni kestavad nende vahel verised-vaenulikud määratsused, peaaegaliselt aga muhamedlaste ja hindu-usuliste vahel, kuna nende uskude kombat on teineteisele mitmeti vastandid ja loetakse vastastikku usuteotamiseks. Nende usuliste kokkupõrgete ohvrite arv ulatub sagedasti sadadeni ja vaen ei vaibu ega vaibu. — Peale nende peauskude on aga suur hulk hindusid, umbes 3 miljonit, kristlased; üldse on Indias mitukümmend usulahku ja igaiüks neist vihkab teisi puht-indialise fanatismiga. Fanatism ongi vast ainuke, mis India mitmekesistel usutunnistustel on ühist. Aga see fanatism on vihkamise, lõhenemise fanatism. „Kui möödub hindu muhamedlastest, peab ta oma pühaks kohuseks sülitada ja kirglikult öelda: lehmaõgija! Ning vastupidiselt: muhamedlane söimab hindu samasuguse andumusega seajumaldajaks“ — nii kirjutab Brailsfordki ja see on tõde. Sest peapõhjuseks, miks nii tihti tekib küldes, linnaturgudel ja maanteelgi veriseid usukakelusi muhamedlaste ja hindude vahel, on, et muhamedlased söövad liha, kuna hindudel on lehmad ja üldse loomad omaette pühaduseks, keda ei lüpseta, vähem veel tapetakse, vaid kes hulguvad vabadena ja keda austatakse, nii et inglasedki rahva viha kartusel peavad tänavail sagedasti aukartuses peatama auto andes ruumi pühade lehmade karjale. Igapäev võib mõneski moodsas India pilvelõhkujate linnas näha tänaval sarnast idüllit, et lehmakari tuleb ja pistab puuviljadekaupmehel kinni kogu ta kauba, aga kaupleja ise ei vihasta, vaid vastupidiselt: seab oma kehvast kaubast pühadustele-lehmadele aina paremaid palasid nina ette...

On veel üks asjaolu, mis jagab 300 miljonit india-last mitmesse, kui mitte just vaenulisse, siis ometi väga- väga eraldatud ja erinevasse laagrisse. See on: India rahvas jaguneb kastidesse, seisustesse. Ja iga kasti liige ei tohi olla sõbraks ega seltsiliseks teise kasti liikmele. Bramiin jääb kümnete põlvede kestes bramiiniks ega sega oma verd teise kasti liikmetega, ei tee tööd, vaid elab teiste tööst. Samuti jäävad „alututeks“ paariateks 60 miljonit inimest, rõhutud paariateks, kelle külge puutumine või üle nende hertsikuläve astumine juba roojastaks teiste, kõrgemate kastide liikmeid. Need paariad sünnitavad hindu-usuliste peamassi, kuid ometi ei saa nemad, alatud, end tunda ühtlastena kõigi teiste hindudega. Nad on õigusteta, täiesti paariad, selles mõttes, nagu seda anname „paaria“ nimetusele. Armutult valjud on kastivahed, veresegamise puhul ootab süüdlast surm...

Ja võtkem nüüd kokku: kas võib täie loomuliku taibuga inimene uskuda, et see suurimate vastolude maa, täidetud suurimate vastoludega rahvast, on juba jõudnud nii kaugele, et ta on küps iseseisvusvõitluseks? Kas see fanatismi ja pimeduse, lõhenemise ja vihkamise maa on küps iseseisvuseks, enese valitsemiseks?

Ei. Kindlasti ei.

Aga ta käärib siiski... Ning mis teeb Gandhi?

Kääriva India kuberner ringsõidul.

Esitaks peab küsima: kuivõrd on Lahores koostuv „India rahvuskogu“ üldse India rahvamasside esindaja? ja kas laialised ja erinevad India rahvakihid tõesti soovivad täielikku iseseisvust?

Inglased vallutasid India mõõga abil. Briti valitsuse all hoitud on ta aga mitte mõõga, vaid tarkuse abil. Kui tulid inglased, oli India isekeskis sõdivate riikide ja vaenuliste uskude keemiskatel, kus alatasa möllasid lahingud, koolera, katk ja laastas nälg. Inglased on toonud Indiale rahuliku sisekorra, on kaotanud lõhestavad maadepiirid, on loonud korraliku maavalitsemise. Briti insenerid ja Briti kapital on loonud sajamililisi niisutuskanaleid, on teinud kuivad kõrbed viljakandjaks, kuivatanud mürgised katkupesad — hiiglasood — lookavateks viljaväljadeks. Inglased on ehitanud tuhanded sillad jõgedele, kümned tuhanded kilomeetrid maanteed ja raudteed. Kus enne hädaohtlik reis linnast linna, läbi kiskjarohkete džunglite ja röövlirohkete kuristikude, kestis kuid, seal sõidab hindu nüüd poole päevaga mõne shillingi eest mugavas vagunis või omnibus. Kuna varem maad laastasid perioodilised ikaldused ja inimesi suri nälga jälle-miljonitena, on nüüd vanaaegsed alalise ikalduse rajoonid kunstliku niisutuse abil muudetud India viljasalvedeks. Ja kui aasialik pöud siiski tabab üht või teist provintsi, veetakse raudtee abil sinna vilja teistest provintsidest või koguni Briti teistest asumaaedest ja jagatakse valitsuse kulul ikaldusvritele. Veel 50 aasta eest oli indiaalse keskmiseks elueaks 16 aastat — nii suur oli seal surevus, peaaegselt suure lastesurevuse tõttu. Nüüd on üksiku indiaalse eluiga juba tõusnud 24 aastani. Seda, tänu inglise arstidele, inglase tervishoidlikkudele määrustele, korraldusele.

Lahore kongress kõneles muidugi õige mitme miljoni indiaalse nimel, kindlasti aga mitte kogu India rahva nimel. Seda teab ka Gandhi ise: „Esitaks peab loodama pind, siis alles sinna külvatama, ei siis jää tulemata lõikus. Olgem õnnelikud, et oleme kirka-meesteks pinna valmistamisel.“

Inglaste valitsuse poolt on kindlasti arvukas kogu India radžasid, maharadžasid, vürste. Sest nad teavad,

et Briti valitsuse lõpp oleks ka nende valitsemise ja seisukoha lõpp. Radžad aga on isandad oma alamate varanduse ja elu üle. Nad on ühtlasi India muinasjutuliste rikkusvaranduste omanikud, paljud neist kuuluvad kapitalidelt maailma kõige rikkamate hulka. Võib juba taibata, mis tähendab nende toetus Briti valitsusele, vastuseis iseseisva India loomisele.

India iseseisvusliikumist eitab ka 60-miljoniline paariate klass — alamad töölised linnades ja maal. Nemad olid ju enne inglase tulekut täiesti õigusteta, teiste kastide rõhuda ja omavolitseda. Briti seadused on neile kindlustanud vähegi õiglasema seisukorra ja kindlustavad India moodsa tsiviliseerimise edenemisel seda aegamööda veel rohkem — seda nad teavad. Ja kuigi osa neist on kommunistide ägeda ja osava kihutustöö mõjul inglase võimule vaenulised, rõhuv enamus aga on poolt.

Paariate hulgas on tugev liikumine, mis eriti viimasel ajal, Euroopa kultuuri mõjul, on võtnud hoogu: lahkuda hinduismist ja selle klassidekompleksist ning minna üle uskudesse, mis ei tunne kastivahesid. Muidugi ei tule seda mõista kui teadlikku, organiseeritud ilmet kandvat liikumist, vaid kui poolalateadvuslikku vabanemisvalu väljendust. Ning viimase aastakümne jooksul, a. 1919—1920, on üksi Pendšabi provintsis hinduismist lahkunud 240.000 paariat; nendest on läinud muhameedlasteks 60.000 ja kristlasteks 120.000. Kogu Indias on viimase aastakümne jooksul läinud ristiusku 1.600.000 inimest.

Ka 70 miljonit muhameedlast ei ihka Briti ülemvalitsuse langemist nii väga. Sest nad kardavad, et Briti vaoshoidva võimu kadumise korral neid lämmataks hindude määratu enamus.

„Kui inglased peaksid Indiast lahkuma,“ on deklareerinud India muhameedlaste juhid, „tuleb tingimata kodusõda, mis otsustab, kes jäävad India valitsejaks: hindud või muhameedlased.“ Seepärast on muhameedlased veel praegu Briti valitsuse poolt ja nende juhid on praegugi loobunud Gandhi toetamisest täieliselt. Ka teised, vähemad, usud ei soovi inglase lahkumist.

Nüüd langeb India rahvast enam kui pool Lahore rahvuskogu seljatagant ära. Aga kuidas on lugu teise poolega?

Kui Briti valitsus Indiasse asus, ei olnud maal mingisugust tööstust. Kauga aega oli India Briti tööstusele tähtsaimaks turuks. Nüüd, viimasel ajal, on Indias tärganud omaenda tööstus, omaenda kapitalid. Tööstusel on aga sihiks Indiat turuna kindlustada endale, end veel võimalikult arendada. Selle tööstuse kapitali omanikud pole aga kaugelki ainult inglased, vaid palju on nende hulgas ka hindusid endid. Gandhi õpetus aga nõuab kõigi vabrikusaaduste boikoteerimist, tagasipööramist algelisele omavalmistusele: ise pead kuduma oma kehakatte, ainult külasepalt tohid osta midagi. Sellele õpetusele seisavad vastu mitte üksnes kapitalistid, vaid ka paar miljonit vabriku-töölise, kes just ongi India rahutumaks, ühtlasi ka linnades mõjuandvaks elemendiks.

India täielikku iseseisvust ei poolda ka enamus ta juhtidest: nad on küllalt teadlikud, milliseid õnnetusi

see India üldise seisukorra ja praeguse arengjärgu juures tooks kaela maale ja rahvale.

Seega kõik need jõufaktorid on Gandhi vastu. Tõsi — peaaegu kõik hindud nõuavad Indiale suuremaid vabadusi — ja selles suhtes tahabki Inglismaa vastu tulla.

Gandhi nimetab oma rännakut „viimseks võitluseks“. Ja ta kaasjuht Patel (nüüd juba inglaste poolt vangistatud) on öelnud: „Lähematel päevadel algab sõda, millist seni pole tunnud ajalugu.“ Gandhistid seega loevad verise võitluse puhkemise lähemal ajal moodsapääsmatuks. Sest peale vabrikutoodetest loobumise on Gandhil veel programmis igasugune Briti ülemvõimu ignoreerimine passiivsel teel: ükski ei tohi maksa maksu, ükski ei tohi Briti valitsemisümbolitele (hümnile, lipule) näidata austust, ükski ei tohi võtta osa mingisugusest kaastööst inglastega. See kokkuvõte sisaldabki Gandhi „passiivse vastupanu“ peasisu.

Alles mõne kuu eest oli Gandhi võrdlemisi mõõdukas ning kõneles, et tema poolt juhitud liikumine on vaid pinna valmistamine. Nüüd deklareeris ta juba „viimset võitlust“. Selleks on teda nähtavasti sundinud kommunistide urgitsustöö tugev suurenemine India rahvamasside hulgas. Moskva teab, kus on Briti riigi Ahillese-kand. Ta on suure hulga oma katse-sarvedest juhtinud just siia. Hindudest on 95 protsenti kirjaoskamatud. Nende maailmavaade on äärmiselt

primitiivne, kinni usu- ja ebausua-raamides. Aga just see ongi üheks põhjuseks, miks Lääne tsivilisatsiooniga osaliselt kokku puutunud kiht hindudest ei oska teha vahet õige vabanemise ja kommunistliku vägivalda vahel — pealegi serveerib Moskva oma õpetust hindudele õieti varjatud ja hindude uskudega kooskõlastatud kujul, tahes iga hinna eest kutsuda välja korratusi, sest segane vesi ja korratus on elemendid tema veskile...

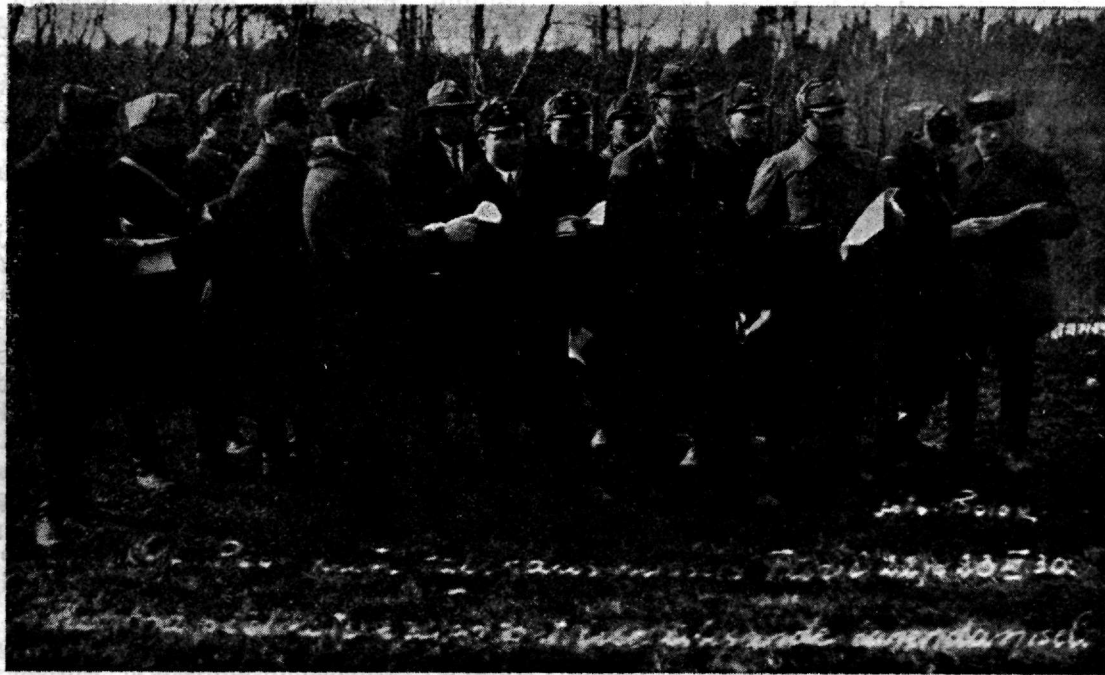
Sellest hädaohtlikust nähtest tahtis Gandhi ette jõuda. Ja see ongi põhjus, miks ta äkki muutunud nii radikaalseks ja nõudlikuks.

India käärib — see on salgamatu. Ja mis on selle käärimise tulemus? Kas tõesti „sõda, millist veel ei tunne ajalugu“?

Gandhi evangeelium sisaldab eneses suure hulga skeptitsismi. Eriti viimasel ajal, mil ta läinud teooriast praktikani. Tõsielu on üks ja famaatileine õpetus iseasi. Aga kui ka ebaõnnestub praegune „viimane võitlus“ — ja ta ebaõnnestub vististi — jätab ta siiski suured jäljed India iseseisvusliikumisse ja jääb püsima Gandhi sõna: „Olgem õnnelikud, et oleme kirkameesteks pinna valmistamisel.“

Aga ida on ida ja lääas on lääas. Üks ei mõista üht, teine teist. Seepärast on raske lääas mõõdupuude varal teha ennustusi India suhtes. Aeg ise näitab sündmusi, aga sündmuste valud on jõudnud juba kätte.

E. Viskel.

Türi pealikut grupp maastikul ülesandeid lahendamas (vaata kirjutis lhk. 332).

Vasavere nõmmel

A. Tõnurist

Kui pilved põuasel suveajal igalpool ümber käivad, kui külaelanik pikisilmi oma päikesest kõrvetatud liivasele põllule kosutavat taevakas-tet ootab, siis lõhub kõrge nõmm oma metsaga äikesepilved pooleks. Ohates räägib siis elanik: „Nõmm võttis hoida!“ See tähendab: nõmme mägi ei lasknud külapõldudele tulla vihma. „Kui seda raibet nõmme küll ei oleks,“ lisab küla-elanik südant kergitades juure.

Juhtus aga seda, et palaval kuival ajal nõmm nagu püssirohutünder mõne ettevaata-matult mahavisatud tuletiku läbi löi müri-nal põlema. Kui ahned tuleleegid nagu tulised koerad hirmsa vihaga ühe männi otsast teise kar-gasid, kui elavad puude kehad tule käes prak-susid ja vingusid, kui metsakangelaste maha-tikkuv ja põletav veri nõmme liiva suudles, kui terve nõmm mühises ja oigas, siis ehmus küla-elanik ja ruttas oma nõmmele appi, sest süda ei kannatanud näha, et nõmm saab hukka. Ela-nik ja nõmm olid südametega üksteisega kokku kasvanud nagu kaks veresugulast, nagu kaks lihast venda, kes küll vahest isekeskis tülitse-vad, kuid silmapilk ühinevad, kui on karta ühist hädaohtu. Sest nõmm oma poolt varjas elanikku tuulte ja tormide eest, varjas teda kõigi taudide ja haiguste eest, varjas kõiki neid, kes tema varju olid end usaldanud, ega sallinud seda, et keegi tema lastest oleks veer-nud võõrsile. Juhtus aga mõni sõnakuulmatu ja kärsitu nõmme varjult kauemaks ajaks lah-kuma, siis nuhtles nõmm teda salajase koj-igatsusega, nii et sõnakuulmatu varsti pööris tagasi koju, et nõmme vaigulist, tervekstege-vat õhku jälle kordki sisse hingata.

Nõmm rõomustas ja kõneles siis oma ära-kadunud pojale õrnu meelitussõnu ja metsa-saladusi, mida ta võhivõõrale eladeski ei kõnel-nud. Siiski. Ka võõrad armastasid kuulata nõmme salakohinat, kui nad tema järvede kal-

lastel luusisid ning nõmme mägede ja orgude ilu imetlesid.

*

Mägin ja orglik nõmme mägestik on okas-puu- ja paiguti lehtmetsaga kaunistatud. Kõr-gematel kohtadel kasvavad männid, nõmme-veergudel aga kased ja teised puud. Missugu-seid selgeid, läbipaistvaid tõrvapisaraid ei im-mitsenud neist nõmme määndidest, selget ning lõhnavat kui merivaik! Ja missugust magusat mahla ei annud kevadel tüvekad nõmme kased! Nõmmel ja nõmme ümbruses leidub hulgakene vähemaid järvekesi, mis nõmme orgudes nõmme mägedest ümber piiratud ja ka eemale lagedasse soosse asetatud. Näib nii, nagu oleks vanal hallil ajal määratu-suur hiiglane siit läbi läinud ja oma terve suure hingeahastuse ning hiigelnõu väikesteks järvedeks välja nutnud. Ja nõmm, nõmme mets võtab neid silmavee-pisaraid hoida, et nad ära ei kuivaks.

Kes ei tunne küll ilusaid Rääk- ja Liiva-järvi või teisi, millel igaihel on oma nimed, nagu: Mätas-järv, Noot-järv, Pani-järv, Kihl-järv, Ratas-järv, Isanda-järv ja teised.

Jahedatel suveõhtutel, kui järvede vaimud valmistavad õhtusööki, auravad järved ja näi-tavad oma peidukohti. Talvel aga, kui külm suleb kala hingamise augud, järvevaimude ja näkkide salateed ning vaatlemise aknad, siis algavad järved ühisel jõul pakasetaadiga vihast võitlust. Mõnikord on võitlus õige äge. Jär-vede sisemine vastupanev jõud kergib järvede põhjast ja sunnib jääd pragunema ning mur-duma.

Oi, missugune suurepärase lahing on siis käimas! Mürisevad suurtükid, ragisevad kuuli-pildud ja nõmm kuulatab kakis kõrvu võit-luse käiku.

„Sõda on tulemas, vaenuvanker veeremas!“ kuulutasid siis vanad raugad külas säärast suurt jääpaukumist kuuldes ette. „Hoi, Is-sand, meie maad ja rahvast sõjahädade ning viletsuste eest!“ Kuid nooremad ei usu taatide juttu. Taadid aga teadsid veel mõndki pajatada. Teadsid, et rahvas vanasti „suure sõja“ ajal nõmme varjule põgenenud ja seal elanud. Teadsid rääkida „Rootsi“ kuldnuppudega tõlast, mis Rääk-järve kohal jõkke langenud ja mille nuppudega ilusad jõenäkid päikesepaistesel ilmal veel praegugi mängivat.

Kena on Rääk-järv. Ühelt poolt piirab teda kõrge metsaga kaetud nõmmemägi, teiselt poolt on ta kaldad aga madalad. Rääk-järv on oma nime saanud Räägu-Siimust, kes vanal ajal järve kaldale endale hurtsiku ehitanud ja seal end kalapüügist elatanud. Räägitakse ka ühest mõisahärrast, kes Räägu-Siimu eeskujul telgi järve kaldale üles löönud ja seal paigamehe elu proovinud. Vist tüdines ta alalisest kalaroast või ei saanud ta nõmmevaimudega öösiti läbi, aga järgmisel suvel ta sinna enam ei läinud.

Rääk-järv! Tihtigi tuled sa veel mu meele, kõndisin ju minagi tihti sinu kallastel.

Kaldale, nõmme kallakule, kuhugi kase alla sirutasin enda samblale, vaatasin su virvendavat sinipinda ja valgeid suvepilvi, mis peegeldusid su pinnal. Ja kuulasin linnulaulu. Kuidas nad suvehommikul laulsid!

— Viu, viu... jü-ti... jü-ti.

Kva! Kva-kva. Tsak! Tsak!

Jü-ti... jü-ti... jüü...

...Kviviri... kvivivivi... ss...s...s...

sõi...

Tiu... tiu, tiu...

Laulge, linnukesed! Teie hääliitus viib tusa kaugele. Ah, päikesekiir! Näe, temagi tungib minu juure... Ikka lähemale... vaat' samblal, siis piibelehe laial lehel... ja nüüd paistab ta mulle otsekohe silma. Ma pigistan silma kinni ja tunnen heameelel, kuidas ta

paitab mu otsaesist ja põske... Põleta, põleta! Säh käsi, säh ka jalg!

Ah, ah, pardid! Järvel ujumas pardid! Oleks nüüd püss. Kömm, kömm! ja käes nad oleksid mul, aga mispärašt surmata neid?! Las elada enda ja voogude rõõmuks... Näe, kuidas vesi nende ujumise teel virvendab nagu sulahõbe. Prääks, prääks!... Põmm, põmm! Vu-rinal lendasid minema pardid, üks on aga haavatud ja ujub lohakalt veepinnal... Kaldal seisab metsavaht. Ei taha vaadata, kuidas ta koer haavatud pardiga ujub kaldale.

Lähen ära... Elu mõte on mulle korraka saanud mõistatuseks... Kas part ainult seepärašt elas ja voogudes mängis, et suikuda surmale siis, kui metsavahil oli tuju lasta?! Jah, kas ei olnud vahest minulgi südames sää-rane soov enne seda?

Lähen nõmme kõige kõrgemale tipule. Läbi puude latvade sinetab ja läigib mäe all Liiva-järv. Siin kõrgel on üks känd, kuhu otsa ma ronin. Mahe tuul puhub alt järvepinnalt vastu nagu. Eemal silmapiiril sinetavad nagu kühnud Vaivara Sini-mäed ja valge sammast neist paremal käel valendab nagu lumi... Kirikutorn. Maailm, maailm! Ma näen ainult tükikest su määratumast pinnast... Kuidas tõuseb soov su pinda ja ilu laiemalt vaadelda!

Kronk, kronk!...

Ahaa, vana kaaren on ka väljas.

— Tiu, tiu... Kviriri, kviriri... vilistavad väikesed linnud. — Me oleme madalad väikesed metsalauljad... Näe, kaaren on kõrgemal, kas ta seepärašt on õnnelikum kui meie?!...

Ah, milline lõhn, milline lõhn! Tuhandest lõhnast seisab ta koos ja hõljub ka järvede pinnal. Loodus arstib siin oma kopsuhaigeid, kogu nõmm on ta sanatoorium.

Vasavere nõmm! Kuhu on jäänud need, kellega ma olen istunud sinu järvede kallastel? Kas oli neile vähe sellest panoraamist, mida nad nägid nõmme kõige kõrgema tipu otsast, et nad nüüd kõik on ära?! Aga eks hoi ja varja ju nõmme mets nende mälestust.

Meesterahva rätsepaäri

M. ANDREESEN

Tallinnas, Rataskaevu t. 14, kõnetr. 17-54.

Teatan lugupeetud tellijatele, et olen saanud kõiki meester. riidetuse alal tarvisminevaid kevade-hooaja ülikonna- ja palitu-uudisriideid kõrgem. erisort. parim. Ingl. firmadelt,

Gagniere & Co. ja Alexander Bernhardt.

Toimetaja A. Burmeister.

(Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt 6.)

Ülesanne nr. 104.

Lipuetturi avang.

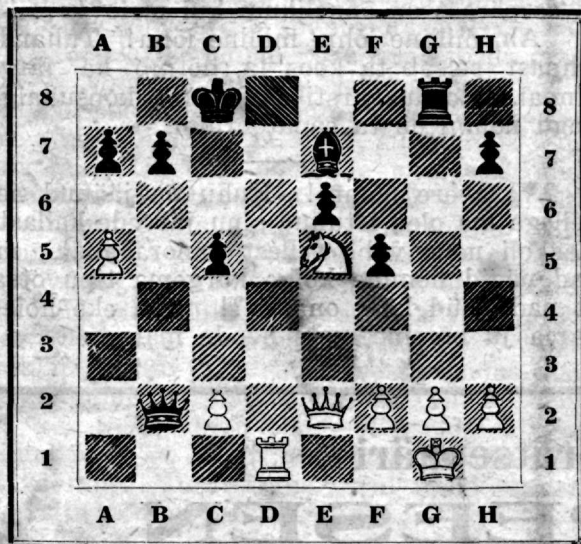
Mängitud Amsterdami meisterturniiril 16. veebr. 1930. a.

Valged: H. Veenink.
Mustad: dr. M. Euve.

1. d2—d4, Rg8—f6, 2. Rb1—c3, d7—d5, 3. Oc1—g5, Oc8—f5, 4. e2—e3, Rb8—d7, 5. Of1—d3, Of5 : d3, 6. Ld1 : d3, c7—c6, 7. Rg1—f3, e7—e6, 8. e3—e4, d5 : e4, 9. Rc3 : e4, Ld8—b6, 10. Og5 : f6, g7 : f6, 11. 0—0, 0—0—0, 12. a2—a4, Rd7—e5, 13. Ld3—e2, Re5 : f3+, 14. Le2 : f3, f6—f5, 15. Re4—g5, Vh8—g8, 16. Rg5 : f7. Vd8—d7 (parem oli V : d4), 17. Lf3—e2, c6—c5, 18. Rf7—e5 (mitte dc, sest järgneks Lc5!), Vd7 : d4, 19. Va1—d1, Vd4 : d1, 20. Vf1 : d1, Of8—e7, 21. a4—a5!, Lb6 : b2 (kui L : a5, siis R c6, be, L : e6+), 22. Re5—c6, Lb2—f6 (kui

Seis pärast mustade 21. sammu.

Mustad.

Valged.

bc, siis Le : e6+), 23. Rc6 : a7+, Kc8—b8, 24. Vd1—b1, e6—e5 (mitte Ka7; siis järgneks 25. Lb5, Vb8, 26. Lb6+, Ka8, 27. a6!), 25. Le2—b5, b7—b6, 26. Lb5—d7. Mustad andsid alla.

on ja jääb түsedaks ning loetavaks perekonnaleheks Eestis

Parim austus vabadussõjas langenuile
on album

Vabadussõja kangelaste MÄLESTUSSAMBAD.

Koostanud E. AHAS

Album on trükitud kriidipaberil, 148 lk. luksusköites, kullaga trükitud bareljefiga kaanel.

Hind 6 krooni.

See raamat toob pildistusi 48 mälestussambast, mis Eestis püstitatud. Peale selle sisaldab teos põhjalikke kirjeldusi iga mälestussamba kohta eraldi.

Igale, kes saadab kirjastusele raamatu hinna rahas või postmarkides, saadetakse raamat postikuludeta koju kätte.

K. o/ü. „Loodus“, Tartus.